

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра туризму та рекреації

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:
«Розвиток івент туризму у Львівській області»

Студента 2 курсу 9 групи
освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 242 «Туризм»
спеціалізації «Міжнародний
туристичний бізнес»

(підпис)

Васильковського
Артема
Богдановича

Науковий керівник
д.е.н., професор

(підпис)

Ткаченко Тетяна
Іванівна

Гарант освітньої програми
д.е.н., професор

(підпис)

Ткаченко Тетяна
Іванівна

Київ 2018

Київський національний торговельно-економічний університет

Факультет ресторанно-готельного та туристичного бізнесу

Кафедра туризму та рекреації

Спеціальність 242 «Туризм»

Спеціалізація «Міжнародний туристичний бізнес»

Затверджую
Зав. кафедри _____
«___» _____ 201_р

Завдання

на випускню кваліфікаційну роботу студентіві

Васильковському Артему Богдановичу

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи:

«Розвиток івент туризму у Львівській області»

Затверджена наказом ректора від «25» жовтня 2017 р. № 3492 зі змінами відповідно до наказу від 19 грудня 2017 №4334.

2. Строк здачі студентом закінченої роботи: 11 листопада 2018 р.

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи:

Мета роботи – розробити та обґрунтувати пропозиції щодо забезпечення передумов сталого розвитку туристичної дестинації Київської області

Об'єкт дослідження – процес сталого розвитку локальної туристичної дестинації

Предмет дослідження – теоретичні, методологічні та практичні аспекти процесу сталого розвитку туристичної дестинації Київської області

4. Перелік графічного матеріалу:

Табл. Наукові підходи до сутності дефініції «Сталий розвиток туризму»

Табл. Туристичні об'єкти культурної спадщини України в Київській області

Табл. Аналіз індикаторів сталого розвитку туризму в Київській області

Табл. Аналіз розвитку туризму в Київській області за 2015-2017 рр.

Рис. Етапи реалізації стратегії сталого розвитку туризму в Київській області

5. Консультанти по роботі із зазначенням розділів, за якими здійснюється консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Ткаченко Т.І.	21.12.2017	21.12.2017
2	Ткаченко Т.І.	21.12.2017	21.12.2017
3	Ткаченко Т.І.	21.12.2017	21.12.2017

6. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом)

Зміст випускної кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом)

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади формування сталого розвитку туризму

1.1. Сутність та детермінанти сталого розвитку туризму

1.2. Чинники та передумови сталого розвитку туризму

1.3. Методичні основи оцінки сталості розвитку туристичних дестинацій

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. Дослідження передумов формування сталого розвитку туристичної дестинації Київської області

2.1. Аналіз розвитку туризму в Київській області за 2015-2017 роки

2.2. Оцінка індикаторів сталості за окремими елементами туристичної дестинації Київської області

2.3. Дослідження впливу факторів на формування умов сталого розвитку туризму в Київській області

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3. Вдосконалення механізму забезпечення сталого розвитку туристичної дестинації Київської області

3.1. Напрями вдосконалення механізму забезпечення сталого розвитку туристичної дестинації Київської області

3.2. Обґрунтування ефективності реалізації запропонованих заходів забезпечення сталого розвитку туристичної дестинації Київської області

Висновки до розділу 3

7. Календарний план виконання роботи

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	<i>Вибір і затвердження теми випускної кваліфікаційної роботи</i>	01.09.2017-20.12.2017 р.	25.10.2017 р.
2	<i>Оформлення і затвердження завдання на роботу</i>	21.12.2017-15.01.2018р.	14.01.2018
3	<i>Написання та попередній захист 1 розділу випускної кваліфікаційної роботи у наукового керівника</i>	20.11.2017 - 11.05.2018 р.	23.03.2018 р.
4	<i>Написання та оформлення наукової статті</i>	до 01.06.2018р.	27.05.2018 р.
5	<i>Написання та попередній захист 2 розділу випускної кваліфікаційної роботи у наукового керівника</i>	12.05.2018-31.08.2018 р.	10.07.2018 р.
6	<i>Написання та попередній захист 3 розділу випускної кваліфікаційної роботи у наукового керівника</i>	01.09.2018-14.10.2018 р.	08.10.2018 р.
7	<i>Оформлення випускної кваліфікаційної роботи за структурою, представлення роботи на кафедру та попередній захист у комісіях</i>	15.10.2018-22.10.2018 р.	20.10.2018 р.
8	<i>Доопрацювання, оформлення, друкування, підготовка матеріалів до захисту Оформлення електронної версії ВКР для репозитарію КНТЕУ та перевірка на плагіат</i>	23.10.2018-31.10.2018 р.	30.10.2018 р.
9	<i>Представлення готової зшитої випускної кваліфікаційної роботи на кафедру</i>	01.11.2018 р.	01.11.2018 р.
10	<i>Захист випускної кваліфікаційної роботи в екзаменаційній комісії</i>	Згідно графіку	04.12.2018 р.

6. Дата видачі завдання «16» січня 2018 р.

7. Керівник випускної кваліфікаційної роботи _____ Т.І. Ткаченко
(прізвище, ініціали, підпис)

10. Керівник проектної групи _____ Т.І Ткаченко
(гарант освітньої програми)
(підпис)

11. Завдання прийняв до виконання _____ А.Б.Васильковський
студент
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ	10
1.1. Сутність та детермінанти сталого розвитку туризму	10
1.2. Чинники й передумови сталого розвитку туризму	19
1.3. Методичні основи оцінки сталості розвитку туристичних дестинацій	33
Висновки до розділу 1	43
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	45
2.1. Аналіз розвитку туризму в Київській області за 2015-2017 роки.....	45
2.2. Оцінка індикаторів сталості за окремими елементами туристичної дестинації Київської області	71
2.3. Дослідження впливу фактоів на формування умов сталого розвитку туризму в Київській області	77
Висновки до розділу 2.....	84
РОЗДІЛ 3 ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	86
3.1. Напрями вдосконалення механізму забезпечення сталого розвитку туристичної дестинації Київської області	86
3.2. Обґрунтування ефективності реалізації запропонованих заходів забезпечення сталого розвитку туристичної дестинації Київської області .	92
Висновки до розділу 3.....	98
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	101
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	103
ДОДАТКИ.....	109

ВСТУП

Актуальність теми. На території Київської області зберігалася велика історико-культурна спадщина, котра відіграє дуже важливе значення з пізнавально-культурної позиції для туристів. Музеї, галереї, архітектурні пам'ятки, парки, промислові організації – це все велика культурна система ресурсів дестинацій, котра функціонує для задоволення туристичних потреб як вітчизняних, так і іноземних туристів, в тому числі і потреб місцевого населення, для їх пізнання обрядів, звичаїв, традицій, історії рідного краю тощо. Київська область гостинно відкриває свої рекреаційно-туристичні ресурси для оздоровлення, відпочинку, пізнання, окультування тощо.

Для успішного розвитку дестинації Київської області, треба звернути увагу на туристичний потік, тому що він являє собою один з найголовніших критеріїв успішного туристичного розвитку. Саме з туристичного потоку починається стратегія розвитку дестинацій, створюються туристичні продукти, котрі в майбутньому можуть успішно функціонувати та мати великий попит. Й сталість туризму цього регіону повинна бути добре вивчена й організована для подальшого підняття туристичного потенціалу.

Рівень дослідженості теми. Досліджено, що згідно оцінки привабливості туристичних дестинацій, приходимо до висновку, що загальна оцінка коливається від 3,5 до 4 балів, і загалом це не високі показники. Високі оцінки отримали природно-рекреаційні ресурси з високим рівнем атрактивності. Це – архітектурні, історичні, культурні об'єкти, музеї, а також наявність санаторіїв та курортів на території дестинацій. Низькі показники характерні в основному для категорії інфраструктури – готельної, транспортної, ресторанної, якості доріг, а також – недостатнім рівнем сервісу. Проблема викликана, можливо, низьким рівнем комерціалізації, але може бути вирішена за допомогою залучення інвесторів, значних капіталовкладень, реконструкції тощо.

Обґрунтовано, що в цілому, в Київській області досить непогано функціонують міжнародні та державні транспортні шляхи. Проте, головною проблемою транспортної інфраструктури DESTИНАЦІЙ Київської області залишається дорожнє покриття та погана якість доріг. Крім цього, необхідно виділити слабке функціонування вказівників та ознакувань на дорогах DESTИНАЦІЙ, котре є лише в великих містах, та відсутнє або в поганому стані – в селах.

Метою роботи є дослідження теоретичних засад формування сталого розвитку Київської області та її туристичних підприємств і DESTИНАЦІЙ та обґрунтування пропозицій з підвищення туристичної привабливості.

Завданнями, що вирішуються в роботі, є:

- визначити поняття, сутність туристичної привабливості туристичного підприємства та відповідної туристичної DESTИНАЦІЙ на міжнародному ринку;
- дослідити методика оцінювання туристичної привабливості туристичного підприємства та відповідної туристичної DESTИНАЦІЙ;
- навести характеристику туристичних природних та антропогенних ресурсів як основи формування туристичної привабливості території;
- провести оцінку кластерної моделі розвитку туризму у регіоні;
- провести оцінювання економічної ефективності функціонування дослідити процес формування політики привабливості туристичних DESTИНАЦІЙ;
- визначити маркетингову стратегію щодо конкретних туристичних послуг даного туристичного підприємства, спрямованих на приваблення туристів.

Об'єктом дослідження в роботі є процес формування туристичної привабливості сталого туризму Київської області її туристичних підприємств та DESTИНАЦІЙ на міжнародному ринку туристичних послуг.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти формування сталого туризму Київської області.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої в роботі мети використана система загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, таких як системний підхід, аналіз, синтез, економіко-статистичні методи. На основі системно-аналітичного методу зроблене теоретичне узагальнення наукових концепцій, розробок і пропозицій провідних вітчизняних і зарубіжних вчених.

Інформаційне забезпечення. Вихідними даними для виконання випускної кваліфікаційної роботи були законодавчі документи, Професійна література, та інтернет джерела

Елементи наукової новизни роботи полягає у дослідженні та обґрунтуванні поняття сталий туризм та його розвиток в Київській області.

Практична цінність роботи пояснюється можливістю використання результатів дослідження у провадженні подальшої роботи над просуванням Київської області на туристичному ринку

Апробація результатів дослідження. За результатами проведеного дослідження підготовлено та опубліковано наукову статтю на тему «Сталий розвиток туристичної дестинації Київської області» (Додаток А) у збірнику студентських наукових праць КНТЕУ, 2018 р.

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, бібліографії, що налічує 60 джерела використаної літератури, та додатків. Робота містить 22 таблиці, брисунків, 5 додатків. Загальний обсяг роботи складає 104 сторінка.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

1.1. Сутність та детермінанти сталого розвитку туризму

Сталість - це популярна тенденція в сучасному житті, пов'язана з розвитком та експлуатацією, задіяна у сфері туризму. Проте існує й плутанина щодо різних значень сталості та її способів досягання в туризмі. Тому виникає проблема: як застосовується сталий розвиток до туризму.

Сталий туризм - це термін, який часто пояснюється, описується і використовується в довідниках західного туризму, іноді навіть як окремий випуск.

Концепція стійкості. Для вивчення принципів і завдань сталого розвитку в туризмі спочатку необхідно визначити термін "сталий розвиток". Незважаючи на широке визнання сталого розвитку, залишається відсутність консенсусу щодо фактичного значення цього терміну. Це означає, що різні речі у різних людей можуть бути застосовані до багатьох контекстів, включаючи туризм. Тим не менш, найбільш загальним, але точним визначення, викладене в доповіді Брюндленд: «Сталий розвиток - це те, що відповідає потребам теперішнього покоління, яке не передбачає здатності майбутніх поколінь задовольнити власні потреби». Це визначення визначає основні принципи стійкості, такі як: прийняття цілісного підходу до планування та стратегії що; захищає навколишнє середовище (біорізноманіття) та техногенну спадщину й зберігає основні екологічні процеси та полегшує і залучає участь громадськості, гарантує що продуктивність може бути підтримана в довгостроковому майбутньому й забезпечує кращий рівень взаємодії між різними країнами [9, с. 112]. Концепція сталого розвитку різноманітним чином характеризується екологічним розвитком, самодостатнім розвитком або призупинення

розвитку. Сталий розвиток базується на трьох основних напрямках: економічному розвитку, охорона навколишнього середовища та соціальний розвиток.

Концептуальний підхід до сталого розвитку туризму, як було сформульовано Світовим Союзом Збереження, включає чотири головних принципи:

- 1) екологічна стійкість;
- 2) культурна стійкість;
- 3) економічна стійкість;
- 4) збереження життєвих підвалин місцевого населення.

Ці принципи, як і «сталий розвиток» будь-індустрії, здійснити досить важко, особливо в країнах, що розвиваються. Як країна може встановлювати межі в кількості туристів? Як місцеві жителі можуть отримувати рівноправний ресурс прибутку туризму, коли немає ніякого шляху, яким вони можуть конкурувати з іноземними багатонаціональними готелями і турфірмами в ціні, і не мати тіж самі міжнародні мережі маркетингу? І як розробники туристських продуктів можуть консультуватися з представниками місцевих жителів, а не тільки з діловою елітою?

ЮНВТО визначає сталий туризм як «туризм, який виконує потреби існуючих туристів і туристичних спільнот при захисті і збільшенні можливості функціонування в майбутньому». Сталий розвиток туризму - це такий розвиток туризму, орієнтоване на довгостроковий період, при якому досягається баланс в реалізації економічних, екологічних, соціальних та культурних цілей розвитку, враховуються інтереси всіх зацікавлених сторін (туристів, приймають і направляють дестинацій, місцевого населення), на основі раціонального використання туристичних ресурсів і всебічного партнерства. Стійкий туризм - це такий вид туризму, при якому забезпечується раціональне використання ресурсів навколишнього середовища, підтримуються соціально-культурні особливості приймають спільнот, забезпечується ефективність і життєздатність довгострокових

економічних процесів, а частина отриманих коштів від розвитку туризму направляється на відновлення туристичних ресурсів і вдосконалення технологій виробництва туристських послуг. Стійкість в туризмі має на увазі позитивний загальний баланс екологічних, соціально-культурних, і економічних впливів туризму, а також позитивний вплив відвідувачів і місцевих жителів один на одного. Тим часом, необхідно прагнути зробити будь-яку туристичну діяльність більш стійкою. Норми і практику управління сталим розвитком туризму можна застосовувати до всіх видів туризму. слідує шляху стійкого розвитку туризму, стає можливим зменшення негативних наслідків від розвитку туристичної індустрії та максимально ефективно використання позитивних ефектів від туристської діяльності.

Основою концепції сталого розвитку є необхідність гармонізації функціонування суперсистеми природа-суспільство. Це передбачає зміну ходу процесів і властивостей компонентів соціально-економічної підсистеми таким чином, щоб вони не порушували функціонування природного підсистеми і не мали довготривалих змін її компонентів. Збереження структури природного підсистеми важливо з точки зору підтримки комфортності середовища проживання людини і можливості задоволення життєвих матеріальних і духовних потреб. Тут інтереси не тільки виживання і розвитку цивілізації збігаються з інтересами охорони навколишнього середовища. Заходи, що вживаються, кроки в цьому напрямку повинні відповідати інтересам розвитку обох підсистем. Оскільки провідною умовою переходу на сталий розвиток є коригування суспільного укладу, особливу важливість набувають дослідження і облік суспільних процесів в контексті проблем довкілля. У Декларації, прийнятій на Конференції ООН в Ріо-де-Жанейро, не раз підкреслюється, що центром сталого розвитку є людина, а головна його задача - поліпшення якості життя, яке включає підвищення добробуту, культурний розвиток і забезпечення високої якості навколишнього середовища. Досить поширене образне визначення сталого розвитку як розвитку, здійснюваного за рахунок % наявного капіталу, а не за

рахунок витрати самого капіталу. Це положення частіше застосовується до природного капіталу, до якого відносяться різні природні ресурси і умови, а також здатність до їх відновлення і збереженню якості середовища, яка втрачається з конфігурацією природного підсистеми. Крім природного виділяють так званий штучний або вироблений капітал - фінанси, основні фонди, предмети споживання і т.п. У традиційній економіці враховується практично виключно цей вид капіталу як заходи розвитку суспільства (ВВП). Людський капітал включає рівень освіти, здоров'я, харчування; соціальний - організаційні громадські структури, культурні накопичення і т.д. Сталий розвиток передбачає стабільне кількість капіталу всіх видів на душу населення. Крім цього, велике значення має проблема взаємозамінності капіталів і їх кількісна оцінка. Ці напрямки поки недостатньо вивчені.

Останнім часом термін "соціальний розвиток" замінюється як "соціокультурний розвиток". Це поняття передбачає правильне і свідомо формує відносини між стовпами, які мають на меті забезпечити економічне, екологічне, внутрішній і соціальний баланс [4, с.84]. Сталий туризм визначається як всі види діяльності, управління та розвитку туризму, для збереження природної, економічної та соціальної цілісності та забезпечення цілісності природних і культурних ресурсів. Керівні принципи сталого розвитку туризму та практика управління застосовні до всіх форм туризму у всіх напрямках, включаючи масовий туризм та різноманітні нішеві туристичні сегменти. Таким чином, реалізація принципів сталого туризму вимагає: у оптимальне використання екологічних ресурсів, що є ключовим елементом розвитку туризму, збереження істотних екологічних процесів та сприяння збереженню природної спадщини та біорізноманіття. Відданість соціокультурній автентичності приймаючих громад, збереження їх культурної спадщини та традиційні цінності що сприятимуть міжкультурному розумінню та толерантності. Забезпечення життєздатних, довгострокових економічних операцій, що забезпечують соціально-економічну вигоду для всіх зацікавлених сторін які досить розподілені,

включаючи стабільну зайнятість та можливості отримання доходів та соціальні послуги для приймаючої громади та сприяння скороченню бідності [UNEP, 2011].

Розвиток сталого туризму вимагає інформованої участі всіх відповідних зацікавлених сторін як сильне політичне керівництво для забезпечення широкої участі та консенсусу. Досягнення сталого туризму є безперервним процесом і вимагає постійного моніторингу впливу, введення необхідного запобіжні та коригувальні заходи, коли це необхідно. Стійкий туризм повинен також підтримувати високий рівень задоволеності туристів та забезпечення їх значним досвідом, підвищуючи їхню обізнаність проблеми сталого розвитку та сприяння сталого розвитку туризму серед них. Сталий туризм стосується особливо важливих аспектів, таких як конкурентоспроможний та соціально відповідальний туристичний бізнес, можливість брати участь у туризмі для всіх громадян, хороші можливості для працевлаштування в секторі та плюси від туристичної діяльності для місцевої громади. Це вимагає збереження культурної цілісності та інтеграції програм охорони навколишнього середовища та культурної спадщини пов'язані з туризмом. Великі спроби впровадити принципи сталого розвитку туризму зроблені як на регіональному рівні, так і на рівні туристичних підприємств.

Специфічним видом сталого туризму є "екотуризм", визначений міжнародним товариством екотуризму як відвідування природних територій, та зберігають навколишнього середовища що підтримує добробут місцевого населення. Він в той же час включає елементи сільського та культурного туризму. Крім того екотуризм має специфічні принципи: він активно сприяє збереженню природної і культурної спадщини, вона включає місцеві громади в планування, розвиток та операційну діяльність, і це сприяє їх добробуту, він включає в себе повне та цікаве пояснення для відвідувачів, щодо природних та культурних ресурсів, призначений в основному для окремих відвідувачів, а також для невеликих організованих груп. Цей вид туризму часто включає в себе такі заходи, як: пішохідний туризм, альпінізм,

спостереження за тваринами в їх природному середовищі і т. д. Крім того, це також може включати культурні заходи. Екотуризм грає важливу роль у вихованні, це шанс пізнати повагу до природи, для місцевої культури та для деяких з туристів – це буде шанс саморефлексії й натхненний красою навколишнього середовища. Інша характеристика аспект екотуризму - отримати переваги для місцевої громади. Це означає найм місцевого персоналу, джерела місцевої продукту, місцеве залучення до прийняття рішень та організація туристичної діяльності [9, с.21].

Принципи сталого розвитку туристичних підприємств застосовуються відносно рідко. Це має бути той факт, що туристичний бізнес в економічному розрахунку не включає (або включає в обмеженій мірі) соціальні витрати та витрати, пов'язані з охороною навколишнього середовища. На практиці найбільш поширеними є рішення ті, які недорогі (друковані буклети, маркування сайту тощо), що допомагають зменшити витрати (енергозбереження у готелях, переробці), дозволяють краще позиціонувати компанії бренду, щоб відрізнити їх від конкуренція, викликати позитивну реакцію споживачів [15, с.14].

Найважливіші бар'єри для застосування принципів сталого розвитку компаніями включають недостатню обізнаність про проблему, необхідність скоротити витрати та відсутність переконання у використанні таких практик може відобразитись у збільшеній кількості клієнтів.

Вплив туризму це необхідність застосування принципів сталого розвитку у сфері туризму є дуже важливою з точки зору функціонування цього сектора, оскільки вона прямо і опосередковано залежить від природних ресурсів та їх якість. Тим часом туризм сприяє як позитивним, так і негативним наслідкам у всіх трьох аспектах.

Економічний вплив. Розвиток туризму в країні або регіоні визнається величезною економічною можливістю для Київської області. Зменшення бідності за рахунок отриманих доходів та зайнятості. Однак, якщо туризм не розвинений і керований не відповідально, беручи до уваги місцеві потреби та

проблеми, реальні економічні вигоди можуть бути істотно менше очікуваного.

Основними трьома економічними вигодами туризму є: зниження безробіття, розвиток інфра структури а також фінансові та нефінансові доходи регіону. Збільшення витрат працівників та їх сімей, є результатом більшої кількості робочих місць у сфері туризму. Крім того, економічні вигоди іноді можуть бути індуковані в місці на довгий шлях від місця призначення туризму або відпустка: наприклад, працівники круїзних суден часто повертають свою заробітну плату до своїх рідних країн Туризм, як і будь-яка інша галузь, потребує добре розвиненої мережі інфраструктури. Це означає не тільки дороги та залізничні колії, а також соціальна та культурна інфраструктура, така як ресторани, паби, лікарні, театри, кінотеатри, розважальні центри тощо. Прямі вигоди - це всі гроші, які надходять до регіону у вигляді витрат туристів. Це їжа, сувенірів, екскурсії, тощо. Вони також включають гроші, сплачені туроператорами місцевим постачальникам, включаючи готелі та місцеві транспортні компанії. Непрямі впливи включають доходи, отримані від товарів і послуги, що надаються туристам. Наприклад, харчування, придбане готелями, може забезпечити робочі місця та доходи для місцевих фермерів чи фабрик. Максимізація використання місцевих продуктів може збільшити ці непрямі впливи, а це означає, що для цільового призначення потрібно менше туристів, щоб отримати таку ж економічну вигоду [5, с.31].

Ключовий спосіб, за допомогою якого місцеве населення не може отримати вигоду від туризму, пов'язано з витокami доходів - коли товари та послуги, що використовуються в туризмі, виробляються та купуються за межами країни чи регіону. Крім того, державні витрати на інфраструктуру туризму, такі як санітарія, дороги, аеропорти чи здоров'я може означати, що для місцевого населення доступні менші кошти для базових послуг. Інший потенціал витрати включають витрати на вирішення проблем забруднення повітря та води, спричиненої туристичною діяльністю, втрати економіка,

спричинена захворюванням, пов'язаним із забрудненням, і підвищення рівня життя людей як туристів. Крім того, можна помітити інфляцію цін на товари та послуги у сезон. Трудовий бар'єр відбувається в відсутність достатньої кількості бажаючих працівників та мати відповідну кваліфікацію для роботи в туризмі [7, с.6].

Вплив на навколишнє середовище. Туризм може мати широкомасштабний, а іноді і необоротний негативний вплив на навколишнє середовище. У деяких в самих крайніх випадках довготривале погіршення стану навколишнього середовища руйнувало ті особливості, які колись залучало туристів до місця, провідні туроператори та їхні клієнти відмовилися від старого призначення на користь нового, непошкодженого ті, хто не правильно спланує тури може призвести до деградації ландшафту та втрати біорізноманіття через перетворення природних середовищ існування та пошкодження прибережних районів, лісів, коралових рифів та інших екосистем [13]. Вважаються особливо вразливими територіями з високими природними цінностями, включаючи прибережні райони, альпійські райони, прісноводні екосистеми та антарктичні та арктичні узбережжя [8].

Туризм сприяє розладу водного балансу, створює відходи, вироблені туристичними підприємствами і самі туристи. Перевезення до туристичних напрямків має глобальний вплив через вуглекислий газ викиди літаків та інших видів транспорту, що сприяють зміні клімату, викликаного людьми.

Хоча туризм може призвести до екологічних витрат, це також може бути джерелом вигоди для навколишнього середовища. Доходи, отримані завдяки сектору туризму, можуть істотно сприяти збереженню природних зон таких як: коралові рифи чи ліси. Більш того, екотуризм може сприяти пропаганді екологічного відпочинку. Корпоративна соціальна відповідальність запроваджує стандарти, які дозволять зберегти воду та енергію та зменшити витрати тощо [11]. На цьому етапі слід зазначити, що туризм завжди має негативний вплив на навколишнє середовище кожна інша галузь. Тим не менш, слід пріоритетним чином зменшити негативні ефекти,

наскільки це можливо навіть якщо їх не можна усунути.

Соціально-культурний вплив. Негативні наслідки розвитку туризму пов'язані з змінами в місцевому соціальному середовищі.

Іноземні гості часто турбують місцевих жителів та їх спосіб життя. Місцева культура є комерціалізована, автентичність регіональної культури діаспори. Зростає кількість соціальних конфліктів і патологія місцевого населення. Туроператори можуть сприяти позитивним змінам у культурі та запобігати негативним наслідкам шляхом підтримки місцевих підприємств та заохочення туристів до відповідної поведінки. Розповсюдження інформації й належна поведінка клієнтів і зменшення можливостей для їх проявлення невідповідної поведінки може допомогти зменшити шанси утворення конфлікту та культурних зрушень [11]. Наведена нижче модель є прикладом зв'язку між туризмом та місцевою політикою облік економічних, соціокультурних та екологічних аспектів. Три основні аспекти - туристична індустрія і його вплив на стійкість, тобто транспорт, розміщення послуг та ціль подорожей.

Управління дестинацією. З підвищенням потреб подорожуючих, зміною їх споживацької поведінки та високої конкуренції між фірмами, що пропонують послуги для туризму, чутливість гостей до фактору зіставлення ціни та якості зростає з кожним роком. Для того, щоб в межах окремої дестинації підвищувати ціни або утримувати їх стабільними, туристична індустрія повинна забезпечити умови для досягнення найвищої якості для забезпечення конкурентоспроможності цієї дестинації. До основних цілей управління якістю дестинації доцільно віднести: – внесення вагомого внеску в забезпечення довгострокової перспективи розвитку туризму в дестинації; формування у гостя відчуття атмосфери гостинності та уваги до його вимог на високому якісному рівні; визначення найкращого співвідношення ціни та якості; покращення міжнародних конкурентних позицій; посилення лояльності туристів до туристської дестинації; репозиціонування дестинації (за необхідності); розширення ринку. В якості основних елементів якості

дестинації виступають атракції, громадська та приватна інфраструктура, доступність, людські ресурси, імідж, ціна. У даному контексті туризм розглядається не тільки як поле конкуренції між окремими постачальниками послуг, але і як загальний бізнес для окремого міста або регіону. Головними конкурентами виступають інші дестинації в країні та світі. Якість дестинації, крім класичних послуг для туриста – розміщення та харчування – залежить також від системи громадського транспорту, таксі, основних пам'яток, музеїв, поведінки місцевих жителів, дій влади та багатьох інших речей, які треба обов'язково враховувати при наданні послуг. Таким чином, можна зробити такий висновок, що якість дестинації визначається трьома основними параметрами: операційна якість, покращення процесу взаємозв'язку з клієнтами на рівні індивідуального бізнесу; трансформація дестинації в загальний позитивний досвід шляхом тематичних продуктів, які засновані на специфіці дестинації. – якість дестинації – покращення основних пропозицій та атракцій і усунення проблемних зон в ланцюгу вражень туриста [12].

1.2. Чинники й передумови сталого розвитку туризму

Вперше концепція сталого розвитку була сформульована в доповіді Міжнародної комісії Організації Об'єднаних Націй. Розвиток і навколишнє середовище «Наше спільне майбутнє» (Brundtland Report G.H.), подробиці розкриваються в Конференція Організації Об'єднаних Націй з екологічних питань та в Ріо-де-Жанейро в 1992 році, Була затверджена стратегія дій «Порядок денний на XXI століття». У доповіді Г.Х. У Брундтланд є питання про необхідність знайти нову модель розвитку цивілізації, сформулював ідею сталого розвитку як основу для взаємодії природи і суспільства на принципах економічних, соціальних і передбачається екологічно збалансований розвиток здатність задовольняти людські потреби не тільки сьогодні, але в майбутньому. З цього моменту в загальному використанні цей термін

вводиться «Сталий розвиток», а концепція сталого розвитку стала невід'ємною частиною порядку денного і включеної в стратегії розвитку багатьох держав. Однак на конференціях в Ріо-де-Жанейро було число події, які ознаменували включення світової спільноти в вирішення екологічних проблем. Так, в Стокгольмі в 1972 році він проходив Конференції Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища і Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) результати конференції став стимулом для розробки екологічної політики та дипломатія, поява центральних органів виконавчої влади з навколишніх середній. У 80-ті роки стали говорити про екологічні розвитку, т. е. не викликає руйнування природних комплексів та екосистем. У 1980 році прийнята Всесвітня стратегія збереження (WSOP), де Вперше згадується «сталий розвиток».

В рамках індустрії туризму питання сталого масового туризму було включено до порядку денного протягом досить довгого часу Проблеми масового туризму добре зарекомендували себе серед дослідників, політики та туристичних виробників (Archer, Jafari and Wall, 1996). В останні десятиліття там була дискусія про те, як досягти більш збалансованого підходу до розвитку маси туризм. Головним питанням залишається конфлікт між туризмом та природним середовищем Починаючи з 80-х років дебати зосередились на позитивних як а також негативні наслідки туризму на місці призначення та його культуру.

Економічні, соціальні та екологічні наслідки туризму залежать від розміру призначення. У невеликій країні або на невеликому острові туризм, як правило, має великий вплив на ВВП та приплив іноземної валюти. Отже, економічний фактор стає все більше важливіші, ніж два інші аспекти. У той же час, туризм має великий вплив як на навколишнього середовища та культури в невеликому місці. Зрештою, мова йде про потенціал. Тому щось потрібно зробити, щоб як туристичні виробники, так і туристи були більш відповідальними тому що в майбутньому масовий туризм, як і раніше, призведе до попиту на природну природу культурний досвід. Мета -

обговорити та проаналізувати концепцію сталого масового туризму з концептуальна перспектива. Крім того, дискусія зосереджена на різних розуміннях і традиції в рамках концепції сталого масового туризму.

У другій половині 20-го століття стала реальністю екологічна криза стала, що стало причиною зростання стурбованості всього людства і міжнародних організацій проблемами навколишнього середовища і визнання необхідності кардинальних змін в світовому співтоваристві. Погляди на розвиток цивілізації були докорінно переглянуті. Парадигма розвитку змінювалася від безспірності ідеї підкорення природи, нескінченності природних ресурсів і можливості кількісного зростання, до усвідомлення існування меж зростання, непоправності багатьох втрачаються природних благ і необхідності розробки програм переходу на сталий розвиток людської цивілізації.

У 1968 році італійський підприємець і громадський діяч Ауреліо Печчеї заснував неурядову міжнародну організацію, що отримала назву «Римський клуб», що об'єднала вчених, представників політичних і ділових кіл з різних країн світу. Напрямок діяльності клубу стала спроба відповісти на питання про те, чи зможе людство досягти зрілого суспільства, яке б мудро управляла й розумно розпоряджався свого земного середовищем, чи зможе це нове суспільство створити дійсно глобальну, стабільну цивілізацію. В кінці 60-х років ХХ століття «Римським клубом» була поставлена мету дослідити найближчі і віддалені наслідки великомасштабних рішень, пов'язаних з вибраними людством шляхами розвитку. Публікації та доповіді вчених «Римському клубу» мали приголомшливий характер - вони вперше показали, що людство досягло меж, за якими його чекає катастрофа, якщо воно збереже існуючі тенденції розвитку науково-технічного прогресу.

У 1972 році в Стокгольмі була проведена перша Всесвітня конференція по навколишньому середовищу, де була створена спеціальна організація ООН по навколишньому середовищу (ЮНЕП). У 1983 році Організація Об'єднаних Націй (ООН) створила Всесвітню комісію з навколишнього

середовища і розвитку. У 1987 році ця комісія публікує звіт «Наше спільне майбутнє», де вперше пролунав термін «сталий розвиток». У філософському плані під «стійким розвитком» малося на увазі такий розвиток людства, яке задовольняло б потреби нинішнього покоління людей і в той же час не брав під б ризику здатність майбутніх людських поколінь задовольняти свої потреби. За нетривалий час це поняття стало самим вживаним в контексті обговорень майбутнього цивілізації. Існує безліч інтерпретацій визначення сталого розвитку. Традиційно, слідом за Комісією Брундтланд, його визначають як розвиток, при якому життєві потреби справжніх поколінь задовольняються без позбавлення такої можливості поколінням майбутніх. У 1992 р відбулася Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро. Результатом конференції в Ріо стали 5 документів:

1. Декларація по навколишньому середовищу і розвитку, що визначає права і обов'язки країн в забезпеченні розвитку і добробуту людей;
2. Порядок денний на XXI століття - програма переходу на стійке з соціальної, економічної та екологічної точки зору розвитку;
3. Заява про принципи, що стосується менеджменту, охорони і сталого використання всіх видів лісів, які відіграють неоціненну роль у підтримці екологічного балансу планети;
4. Конвенція про біорізноманіття;
5. Рамкова конвенція про зміну клімату, виконання яких вимагає перебудови соціально-економічних відносин і технологій.

В результаті вжитих заходів була вперше створена теоретична база переходу суспільства на шлях стійкого розвитку. Основою концепції сталого розвитку є необхідність гармонізації функціонування суперсистеми природа-суспільство. Це передбачає зміну ходу процесів і властивостей компонентів соціально-економічної підсистеми таким чином, щоб вони не порушували функціонування природного підсистеми і не мали довготривалих змін її компонентів. Збереження структури природного підсистеми важливо з точки зору підтримки комфортності середовища проживання людини і можливості

задоволення життєвих матеріальних і духовних потреб. Тут інтереси не тільки виживання і розвитку цивілізації збігаються з інтересами охорони навколишнього середовища. Заходи, що вживаються кроки в цьому напрямку повинні відповідати інтересам розвитку обох підсистем. Оскільки провідним умовою переходу на сталий розвиток є коригування суспільного укладу, особливу важливість набувають дослідження і облік суспільних процесів в контексті проблем довкілля.

У 1995 році спільними зусиллями Всесвітньої туристської організації, Всесвітньої ради з подорожей і туризму та Ради Землі був розроблений документ «Порядок денний на XXI століття для галузі подорожей і туризму» (Agenda 21 for the Travel and Tourism Industry). У документі були визначені основні принципи сталого розвитку туризму:

- подорожі і туризм повинні забезпечити людям здорову і продуктивну життя в гармонії з природою;
- подорожі та туризм повинні внести вклад в збереження, захист і відновлення екосистем Землі;
- подорожі і туризм повинні бути засновані на стійкому споживанні і виробництві;
- подорожі та туризм, світ, розвиток і захист навколишнього середовища взаємопов'язані;
- захист навколишнього середовища повинна скласти невід'ємну частину процесу розвитку туризму;
- проблеми розвитку туризму повинні бути вирішувані за участю зацікавлених осіб, з плануванням рішень, прийнятих на місцевому рівні;
- подорожі та туризм повинні забезпечити створення повної зайнятості для місцевого населення;
- розвиток туризму має розпізнати і підтримувати індивідуальність, культуру і інтереси місцевих жителів;
- міжнародні та національні закони, що захищають навколишнє середу повинні виконуватися індустрією туризму.

Документ намітив конкретну програму дій державних відомств, національних туристських адміністрацій (НТА), галузевих організацій і туристських підприємств зі сталого розвитку туризму. Для урядових відомств визначені наступні пріоритетні сфери діяльності:

- оцінка існуючої нормативної, економічної та добровільної структури з точки зору сталого туризму;
- оцінка економічної, соціальної, культурної та екологічної діяльності національної організації.

Сталий розвиток туризму як системний об'єкт наукового дослідження та об'єкт управління відбувається у певних підсистемах, кожна з яких має власні об'єкт і предмет вивчення із застосуванням специфічних методів і прийомів певного комплексу наукових галузей знань і з визначеними межами. Тому в наукових дослідженнях доцільно розглядати екологічний, економічний та соціокультурний формати сталого розвитку, які розкривають структуровану природу цього складного явища в науковій або науково-практичній площині з використанням певних параметрів. Будь-яка форма індустріального розвитку, в тому числі й індустрії туризму, впливає на суспільство та навколишнє середовище. Оскільки туристичний продукт споживається там, де і виробляється, суб'єкти туристичного бізнесу несуть повну відповідальність за вплив на навколишнє середовище. У науковій літературі та міжнародних документах з питань розвитку туризму висвітлено позитивні та негативні тенденції його впливу на місцевість, яка є привабливою для туристів.

Негативним проявом впливу туризму на природне (фізичне) середовище та життєдіяльність людини є погіршення якості води та забруднення повітря, підвищення рівня шуму. На сьогодні постають нагальні проблеми стосовно зливу стічних вод і накопичення побутових відходів, зростаючого використання моторних човнів у внутрішніх водоймах та двигунів внутрішнього згорання у туристському транспорті, спалювання палива для забезпечення енергією готельних кондиціонерів і холодильників,

рівня шуму у зв'язку з роботою дискотек і нічних клубів, інтенсифікації руху автомобільного, залізничного та повітряного транспорту. Негативний вплив на довкілля має серйозні наслідки. Полювання і рибальство як види туризму можуть порушувати екологічний баланс дикої природи (англ. *wildernessarea* - територія дикої природи [390]); піщані дюни руйнуються в результаті їх надмірного використання; спотворюються пам'ятки; неправильно здійснюється утилізація відходів, що призводить до неестетичного вигляду природного навколишнього середовища. Будівництво висотних готелів уздовж узбережжя морів і річок - це також негативне явище туристського впливу на довкілля.

У туристично-розвинених країнах порушення гармонії навколишнього середовища обмежують відповідним законодавством. Позитивним прикладом вирішення таких питань можуть бути навіть невеликі острівні держави, в яких при плануванні забудовлі вільних земельних ділянок об'єктами туристичної інфраструктури вводяться правила, які обмежують висоту будинків, що розташовані біля узбережжя, до висоти пальм (Республіка Маврикій) або регламентується дозвіл в міру наближення їхнього будівництва до території пляжу (деякі території Індії). У Російській Федерації прийнято Водний кодекс, відповідно до якого регулюється забудовля прибережної зони. Регресивний вектор екологічного формату розвитку туризму виявляється при масовому зростанні туристських потоків і потребує розробки механізмів регулювання.

Основними проявами регресивного вектора економічного формату розвитку туризму є: погіршення умов роботи та наймання робочої сили, стримування кар'єрного зростання персоналу зі складу місцевого населення, негативний платіжний баланс країни за статтею «Подорожі», збільшення бюджетних витрат на утримання загальної інфраструктури та збільшення розміру податків з місцевого населення, зростання цін, моногалузева структура економіки регіону та закріплення сезонності функціонування місцевої економіки.

Соціокультурний негативний вплив розвитку туризму пов'язаний з протиріччями між туристським рухом і місцевим населенням, які виникають, коли туризм спричиняє зміни в системі цінностей і поведінці приймаючої дестинації, загрожуючи, таким чином, її індивідуальності. Ці зміни часто відбуваються у суспільних і сімейних відносинах, традиційному стилі життя колективу, побуті та моральних цінностей. Стандартизація туристичного продукту та туристичних послуг, намагання будь-яким способом задовольнити запити туристів і втрата індивідуальності обслуговування, специфічної привабливості середовища перебування туриста (самобутності народних традицій, звичаїв, культури та побуту) є проявами регресивного соціокультурного формату туризму. Вони пов'язані з комерціалізацією місцевої культури і, як правило, спотворюють релігійні традиції, місцеві звичаї і колорит місцевих культурних заходів з метою найбільш повної відповідності очікуванням туристів. У результаті може статися ерозія культури-явище, яке отримало назву «реконструйований етнос». Залежно від стадії життєвого циклу дестинації ставлення місцевих жителів до зростання обсягів туристської діяльності може виражатися як ейфорія (на стадії народження і розвитку), коли туристів приймають з радістю, так і апатично та недоброзичливо (на стадіях стагнації та різкого спаду розвитку), коли серед місцевого населення починають поширюватися антитуристські настрої. Науковці наголошують на психологічному впливі зростаючого обсягу туристської діяльності на місцевих жителів у дестинації, що може призводити до емоційного стресу та соціальних змін у країні.

Причинами виникнення соціокультурних протиріч між туристами та місцевим населенням можуть бути: заподіяння шкоди культурній спадщині (у тому числі вандалізм), збільшення випадків правопорушень і суспільного порядку (крадіжки, нелегальний вивіз предметів культурної спадщини, зростання злочинності), зміна навколишнього історичного ландшафту, використання кращих природних ресурсів, які виснажуються та повільно відтворюються (в окремих дестинаціях 22 йдеться навіть про питну воду),

втрати традиційних місць відпочинку для місцевих жителів у зв'язку із формуванням і функціонуванням об'єктів спеціальної інфраструктури туризму.

Сукупність факторів залежить і від географічних характеристик дестинації. На сучасному етапі наукові дослідження і міжнародні екологічні програми спрямовані на збереження територій прибережного туризму, водних акваторій та гірських місцевостей, які можна розглядати як географічний формат, а в середині його - окремі субгеографічні формати сталого розвитку туризму. Заходи щодо збереження лісних масивів і пустель, земельних ресурсів розробляються в межах ресурсного формату сталого розвитку туризму. Дія факторів, що їх обумовлює, може фокусуватися окремо на певному форматі-екологічному, економічному та соціокультурному, або бути комплексною. Можливий вектор розвитку сталого туризму у зв'язку з дією сукупності факторів на дестинацію визначає прогресивний або регресивний характер змін параметрів форматів. Функціонування підприємств туристичної індустрії в умовах сталого розвитку потребує попередження та мінімізації негативного впливу шляхом регулювання розвитку туризму з використанням науково-обґрунтованих методик.

Міжнародна спільнота у контексті сталого розвитку туризму звертає увагу на необхідність здійснювати відповідні заходи щодо інформування громадськості, моніторингу та метеорологічного прогнозування у зв'язку з можливими надзвичайними ситуаціями (наприклад, сніжні лавини на лижних курортах, урагани та різкі перепади температури на островах Карибського басейну) у кліматичних зонах тих країн, що приймають іноземних туристів із країн, яким притаманні інші кліматичні умови. Взаємозв'язок туристських і економічних показників дозволяє виявити деякі передумови для сталого розвитку, а також особливості йому перешкоджають.

Важливою проблемою постає питання визначення критеріїв стійкості і проведенні відповідних меж. Для природних об'єктів існує поняття несучої

здатності (потенційної ємності) - показника, який характеризує здатність якоїсь території прогодувати певну кількість особин тварин без початку оборотних процесів зміни. Але якщо для природного світу це зробити досить просто, тому що відомі здатності рослин до регенерації і фізіологічні особливості. Те для соціально-економічних систем все набагато складніше.

Перш за все, необхідно визначитися про яких оцінці яких ресурсів піде мова, тому що переводити методи використовуються при розрахунках тільки з природної складової не зовсім вірно.

Існує термін - туристські ресурси - природні, історичні, соціально-культурні об'єкти, що включають об'єкти туристського показу, а також інші об'єкти, здатні задовольняти духовні потреби туристів, сприяти відновленню та розвитку їх фізичних сил;

Є ще більш широке поняття рекреаційних ресурсів, дослідження яких у нас в країні і було присвячено багато робіт, але своєрідна революція відбулася після видання АН СРСР монографії під редакцією В.С. Преображенського. Де розробка оціночних критеріїв стала будуватися на основі дослідження відносин між вимогами людини і властивостями компонентів природного середовища, ландшафтів, культурно-історичними об'єктами. Після стали з'являтися нові роботи з вивчення взаємодії рекреаційних систем і економічних, соціальних, екологічних та культурних компонентів території.

Розглянемо все перераховане на предмет сталого розвитку. В основі концепції сталого розвитку туризму лежить поняття пропускнуго потенціалу. Пропускний потенціал - це та максимальне навантаження, яке може витримати той чи інший туристичний об'єкт без серйозного збитку для місцевих ресурсів, негативного впливу на враження від поїздки і без виникнення соціально-економічних проблем у населення. Пропускний потенціал можна поділити на три основні види:

1. Екологічний пропускний потенціал - це рівень відвідуваності об'єкта або місцевості, перевищення якого призводить до неприйнятним

екологічними наслідками, або в результаті дій (або природних процесів життєдіяльності) самих туристів, або внаслідок функціонування обслуговуючої туризм інфраструктури.

2. Туристський соціальний пропускний потенціал - це рівень відвідуваності туристського об'єкта або місцевості, перевищення якого тягне за собою погіршення вражень від поїздки.

3. Місцевий соціальний пропускний потенціал - це рівень відвідуваності, перевищення якого призводить до негативних наслідків для місцевої культури і погіршення взаємин місцевого населення з туристами.

Таким чином, пропускний потенціал обмежує розумний і припустимий рівень використання ресурсного потенціалу території з точки зору збереження, підтримки і відновлення природних властивостей туристського об'єкта або місцевості. Ресурсний потенціал території - це багатоаспектне поняття, що охоплює весь комплекс життєдіяльності суспільства. При його визначенні необхідно враховувати економічний, екологічний та соціальний аспекти. Частина з них відноситься безпосередньо до туристським ресурсів території, інша - до чинників, що впливає на розвиток туризму в регіоні.

Для туризму першорядне значення мають туристично-рекреаційні ресурси. Саме вони є фундаментом успішного процесу розвитку туристського бізнесу. Туристично-рекреаційні ресурси визначаються як сукупність природних і штучно створених людиною об'єктів, готових для створення туристичного продукту. Туристські ресурси визначають специфіку розвитку туризму в регіоні, є вихідним базисом для виробництва туристського продукту при плануванні пріоритетних напрямків інвестиційної політики в регіоні.

Беручи до уваги всю складність і великий набір компонентів, який потрібно для оцінки ресурсного і пропускного потенціалу туристської території досить важко провести порівняння і виявити їх територіальні відмінності.

Тому більш пильно зупинимося на аспектах взаємозв'язку економічних і туристських показників і їх географічні особливості і відмінності по країнах світу з урахуванням сталого розвитку. Для цього розглянемо ряд величин: площа країн, чисельність і щільність населення, ВВП, прибуття туристів і надходження від туризму, ємність номерного фонду засобів розміщення. Щоб виявити певні закономірності і говорити про передумови сталого розвитку туризму, необхідно провести деякі розрахунки (всі вихідні дані можна знайти в додатку). В силу особливостей туристської статистики прибуття туристів відображають кількість поїздок, а не кількість людей, що трохи ускладнює розрахунки. Як це не дивно, але єдиних коефіцієнтів перекладу немає, тому що вони трохи відрізняються, якщо розглядати окремі країни. Мені вдалося отримати якийсь приблизний показник: $1,57 \text{ прибуття} = 1 \text{ туристу}$, який, на жаль, ґрунтується на дуже маленькій вибірці країн, щоб стверджувати його абсолютну достовірність, але все ж ризикну використовувати його для виявлення деяких тенденцій і порівнянь, які важко довести використовуючи як одиниці виміру кількість поїздок. Величини, пов'язані з ним, будуть розглядатися як додаткові, що мають на меті розширити набір розглянутих аспектів і максимально охопити сферу взаємовідносин туризму і економіки країни з точки зору сталого розвитку.

Визнання принципів сталого розвитку в туризмі означає наступне.

1. Відповідно до принципу соціальної стійкості:

- сталий розвиток туризму має на увазі турботу про місцеве населення і збереження стабільного соціальної і культурної обстановки в дестинації. Необхідно підвищувати привабливість зайнятості в туризмі, покращуючи умови праці, розширюючи можливості кар'єрного зростання, надаючи можливість навчання та підвищення кваліфікації;
- туристичні послуги повинні бути доступні всім громадянам, в тому числі низькооплачуваним і соціально вразливим групам населення. Соціальний туризм сприяє скороченню сезонності попиту і підтримує стійку цілорічну зайнятість. При розробці і спорудженні засобів розміщення,

підприємств харчування, розваги, транспортної інфраструктури, усюди, де це можливо необхідно враховувати особливості і потреби людей з обмеженими можливостями.

2. Відповідно до принципу екологічної стійкості:

- впровадження ресурсозберігаючих технологій, екологізація господарської діяльності підприємств туризму;
- створення умов для перерозподілу потоків відпочиваючих по рекреаційним ділянках з урахуванням допустимих рекреаційних навантажень і стійкості природних комплексів до антропогенного впливу;
- організація системи екологічної освіти та виховання широких верств населення з метою підвищення культури природокористування, збереження і відновлення унікальних природних комплексів.

3. Відповідно до принципу економічної ефективності:

- розвиток сталого туризму означає підвищення ефективності використання туристичних ресурсів на основі впровадження інноваційних ресурсозберігаючих технологій і матеріалів, зниження витрат за рахунок скорочення енерго- і водоспоживання і кількості відходів;
- підвищення якості та конкурентоспроможності туристичного продукту. Використання нових, екологічно чистих технологій при здійсненні туристської діяльності може стати вагомим аргументом в конкурентній боротьбі на світовому туристичному ринку;
- управління туристськими потоками з метою знизити яскраво виражену сезонність, розширити туристський сезон, більш ефективно розподіляти туристські потоки, як в часі, так і в просторі, є, безсумнівно, вигідним не лише з екологічної, але і з економічної точки зору;
- розробка і застосування різних напрямків діяльності щодо вдосконалення сертифікації та маркування туристичних послуг і продуктів. Розробка системи сертифікації для підприємств, що застосовують підходи сталого розвитку, дає додаткові конкурентні переваги на світовому ринку.

Комісія ООН зі сталого розвитку на своїй сесії в квітні 1999 року в Нью-Йорку з ініціативи Всесвітньої туристської організації (ЮНВТО) схвалила концепцію Глобального етичного кодексу туризму. Глобальний Етичний кодекс туризму представляє собою всеосяжний звіт основоположних принципів.

Мета Етичного кодексу полягає в тому, щоб направляти розвиток туризму і служити орієнтиром для різних зацікавлених сторін в секторі туризму, з тим щоб зводити до мінімуму негативний вплив туризму на навколишнє середовище, культурну спадщину і місцеві громади при одночасному максимальному збільшенні вигод від туризму в сприянні сталому розвитку, включаючи ослаблення тягаря злиднів.

Протягом 1990-х років дослідники визначали, як визначити стійкий туризм. Сталий туризм має свої коріння в звіті Комісії Брундтланд (1987 р.), в якому стійкий розвиток визначався як "розвиток, що відповідає потребам сучасності, не погіршуючи здатність майбутніх поколінь задовольнити власні потреби". Зрештою, питання сталого розвитку обговорювалися з фокусом на трьох напрямках; економічну, соціальну та екологічну стійкість. У межах цього визначення сталого туризму виникає суперечність між трьома аспектами стійкості, що все ще є виклик дослідникам. Як може бути економічний розвиток без будь-яких екологічних та соціальних наслідків для туристичних напрямків. Видавництва Swarbrooke вважають, що стабільний туризм означає максимізацію економічних, соціальних та екологічних переваг туризму з одночасним мінімізацією витрат. Міддлтон і Кларк вказують на необхідність визначити баланс між трьома вимірами. Економічні інтереси повинні бути збалансовані з навколишнім середовищем. Компанії повинні максимально збільшувати свої прибутки, але водночас брати екологічну відповідальність. Компанії віддають перевагу масовому виробництву з метою досягнення високих доходів та низьких витрат, але туристи віддають перевагу якості та хочуть насолоджуватися громадським життям та культурою місця призначення. Але питання полягає в наступному: як туристичні виробники можуть знайти баланс між трьома чинниками [7].

1.3. Методичні основи оцінки сталості розвитку туристичних дестинацій

Сталий розвиток туризму забезпечується сучасними технологіями ефективно організації туристсько-рекреаційного простору. Світовий досвід показує, що до найбільш передовим можна віднести технології створення особливих економічних зон туристсько-рекреаційного типу; туристично-рекреаційних кластерів муніципального, міжмуніципального, регіонального, міжрегіонального (загальнодержавного) і транскордонного (Міжнародного) рівнів; інноваційні технології просування регіонів і країн на внутрішньому і міжнародному туристичному ринку; технології наукового і кадрового супроводу туристичної індустрії [8].

Починаючи з 90-х років ХХ століття представниками різних країн були зроблені спроби розробити індикатори, здатні визначити норми регулювання і управління туристської індустрією з позиції сталого розвитку території. Під індикатором сталого розвитку розуміється зазвичай інтегральний показник дозволяє судити про стан або зміну економічної, соціальної, культурної, природного або екологічного змінних.

Функції індикаторів стійкого розвитку:

- індикатори використовуються для обґрунтування прийнятого рішення в процесі планування за допомогою кількісної оцінки і спрощення;
- індикатори допомагають інтерпретувати зміни;
- використання індикаторів дозволяє виявляти недоліки і / або рушійні фактори розвитку;
- індикатори дозволяють полегшити доступ до інформації для різних категорій користувачів;
- індикатори полегшують обмін науково-технічною інформацією.

Будучи інструментом для підтримки рішень та планування, індикатори також можуть виконувати важливу комунікативну функцію. Індикатори

сталого розвитку туризму можуть бути розбиті на три категорії з урахуванням їх цільової направленості:

- 1) індикатори - рушійна сила, яка характеризує людську діяльність, процеси і явища, що впливають на сталий розвиток туризму;
- 2) індикатори стану, що характеризують поточний стан різних аспектів сталого розвитку туристичної індустрії;
- 3) індикатори реагування (активності), що дозволяють здійснювати політичний, нормативно-правовий, економічний або якої-небудь інший спосіб впливу для зміни поточного стану розвитку індустрії туризму.

Формування сучасної сфери внутрішнього туризму, як складної соціально-економічної та екологічної системи, заснована на взаємодії його суб'єктів, тобто туристів та об'єктів - туристичних напрямків, інтересів до ресурсів, що мотивують реалізацію поїздок. Це туристичний напрямок, яке служить ключовим компонентом туристичної системи [1, 2], оскільки воно формується функціонально пов'язаними елементами (туристичними ресурсами, туристичною та загальною інфраструктурою території, трудовим потенціалом та адміністративними органами), розташовані в певній території, обладнані інформаційно-комунікаційними структурами для забезпечення реалізації стратегії та тактики виробництва та реалізації туристичних продуктів, спрямованих на ефективну економічну, соціалізм ьная і екологічна діяльність в ній. Вивчення сутності туристичного місця [3] дає підстави розглядати туристичне напрямок як соціально-економічну область певного масштабу, що характеризується конкурентами туристичних ресурсів та інфраструктури, яка створює та реалізує привабливу туристичну продукцію для споживача без нанесення шкоди навколишньому середовищу.

Результати аналізу кількісного та якісного складу ресурсного потенціалу туристичних напрямків вказали на необхідність їх типізації для розробки ефективних механізмів управління. В якості визначальних ознак визнаються види туристичних ресурсів та масштабу діяльності. По типам ресурсів визначаються наступні типи туристичних напрямків: природно-

географічні, природно-людські, культурно-історичні та соціально-економічні та за масштабами: мега-, макро-, мезо- і місцеві. Розроблена типізація туристичних напрямів є основою теоретичних та методологічних підходів до створення та розвитку напрямів не тільки в соціально-економічному, але й у екологічному сенсі, а також для визначення життєвого циклу кожного з його типів, який об'єднає управління всією туристичною інфраструктурою [5].

Такий підхід до управління туристичними напрямками повинен бути спрямований на вирішення проблем інтенсифікації їх розвитку, а саме на забезпечення збереження кількості та якості явних туристичних ресурсів, впровадження інноваційних технологій у процес формування, реалізації та надання туристичних послуг, підвищення рівня оновлення основних фондів інфраструктури, а також збільшення пропускну здатності пунктів призначення. Впровадження такого підходу до управління розвитком вітчизняного туристичного напрямку потребує підвищення привабливості регіональних напрямків для інвесторів. Пріоритетом для реалізації цього процесу є оцінка ринкової привабливості інфраструктурних підприємств туристичних напрямків, метою яких є створення рейтингів суб'єктів туристичної діяльності за пріоритетом залучення інвестицій на основі аналізу ефективних показників їх фінансово-господарської діяльності (ліквідності, платоспроможності, ділової активності, обігових та рентабельних активів та капіталу).

З метою оптимізації діяльності дестинації “Святогір'я” розроблено нелінійну динамічну модель її розвитку, яка дозволяє не тільки обґрунтувати стратегічні альтернативи переходу до інтенсивної стадії її життєвого циклу, а й оцінити очікуваний синергетичний ефект від упровадження такої моделі управління. Запропонована імітаційна модель ґрунтується на економіко-математичному апараті TALC-теорії Tourist Area Life Cycle Theory [6]. Оскільки ключовим завданням управління діяльністю дестинації “Святогір'я” є збільшення кількості клієнтів, обслуговуваних закладами

оздоровлення та розміщення, то система рівнянь, що описує оптимальний розвиток дестинації, набуває такого вигляду [7].

Нині вже існує ряд показників сталого розвитку туризму, до яких належать:

- показники раннього попередження (зменшення кількості туристів, які повторно приїжджають, розрахунок допустимих туристичних навантажень);
- показники стресу природної системи (якість води, рівень шумового забруднення, поводження з відходами тощо);
- вимірювання сучасного стану туристичного сектора (рівень зайнятості населення в туристичному бізнесі, рівень економічної ефективності);
- вимірювання впливу туризму в біофізичній та соціально-економічній сфері (втрата лісових ресурсів, втрата робочих місць в туризмі, зниження рівня доходів місцевих громад); Передумови та перспективи сталого розвитку
- вимірювання результативності управлінських рішень (правила прийому гостей, зміна рівня забруднення, більша кількість туристів, що повертаються).

Існують показники, що використовуються в стратегії збалансованого розвитку туризму, а саме:

1. Обсяг туризму:

- кількість відпочиваючих, кількість днів, ночей та грошей, витрачених в регіоні;
- кількість туристів, які відвідали визначні історикокультурні пам'ятки;
- щомісячна кількість туристів в закладах розміщення та харчування;
- кількість транспортних засобів;
- кількість проектів з розвитку туризму, що отримують дозвіл на впровадження;

- кількість визначних пам'яток та агенцій, що пропонують відпочинок та відкриті цілий рік.

2. Рівень задоволення відвідувачів:

- відсоток задоволених відвідувачів (взагалі та за типами послуг/місць);

- кількість відвідувачів, що повернулись;

- кількість отриманих скарг.

3. Якість діяльності туристичних закладів та рівень задоволення туристичних потреб:

- щомісячний рівень зайнятості готелів, кількість відвідувачів;

- покращення чи погіршення рівня якості обслуговування порівняно з минулим роком;

- кількість робочих місць в туризмі (на повний день, з частковою зайнятістю, на весь рік чи сезон);

- кількість сертифікованих та ліцензованих туристичних підприємств;

- кількість підприємств, що використовують місцевий продукт.

4. Реакція громади:

- відсоток опитаних жителів, які задоволені якістю місцевих туристичних послуг;

- кількість скарг, пов'язаних з туристичною діяльністю.

5. Вплив на довкілля:

- стан якості повітря, ґрунтів та водних об'єктів;

- рівень забруднення природних ландшафтів;

- кількість відвідувачів, що прибувають громадським транспортом;

- кількість підприємств, що вживають заходів для захисту довкілля, наприклад, здійснюють повторну переробку сміття.

Розробка індикаторів сталого розвитку, в тому числі і для туристичної галузі, являється комплексною, дорогоцінною процедурою, яка потребує

великої кількості інформації, отримати яку не рідко буває складно, а інколи просто неможливо. Ці та інші проблемні питання потребують подальшого доопрацювання на міжнародному й державному рівнях [5].

Оскільки логістика та кластеризація розвитку туризму в пункті призначення передбачають забезпечення своєї конкурентоспроможності та туристичного продукту, тоді обґрунтування моделі стратегічного управління Святгорського повинні включати розробку адекватних функціональних стратегій що визначають ключові механізми впливу на результати його діяльності. Ведущим механізмом є керування привабливістю цільового туристичного продукту, розмір якого залежить від кількості туристів, які його відвідували, і суми доходу від продажу туристичного продукту протягом певного періоду часу [9].

У 90-ті роки розроблялися системи індикаторів для оптимізації функціонування міських систем (Іспанія), індикатори регіонального розвитку (Чилі), міжнародні індикатори стану навколишнього середовища, індексу людського розвитку і т.д. В цей же період на базі індикаторів розробляються перші моделі розвитку туристичних територій (Мальта, південні території Австралії і т.д.). пропонувані індикатори включали в себе традиційні норми розвитку туристичної галузі (наприклад, оцінку місткості територій), а також нові критерії розвитку сталого туризму на різних територіальних рівнях: національному, регіональному і локальному. У 1995-1996 рр. були підготовлені перші методики по використанню індикаторів стійкого розвитку територій. Вони пройшли апробацію в Канаді, США, Мексиці, Нідерландах, Аргентині та ряді інших держав.

Під егідою Всесвітньої туристської організації (ЮНВТО) були проведені ряд зустрічей і семінарів з розробки та використання індикаторів сталого розвитку туристичної дестинації. запропоновані матеріали були орієнтовані на осіб, які приймають рішення про шляхи розвитку туристичної галузі та її конкурентоспроможності в конкретному регіоні. На думку

ЮНВТО використання індикаторів стійкого розвитку туризму на територіях має на увазі:

- прийняття оптимального рішення про шляхи розвитку туристичної галузі, що знижує ризики і витрати на її розвиток;
- можливість запобігання організаційно-управлінських, економічних, технологічних і територіальних проблем розвитку туризму;
- визначення напрямків впливу і ефекту від розвитку туристичної індустрії;
- розробку бізнес-планів та програм розвитку туризму;
- зниження ризиків при первинному плануванні;
- підвищення відповідальності за розвиток туристичної індустрії, так як мова йде про громадський процесі, в який залучено місцеве населення;
- постійне удосконалення механізмів розвитку туристичної індустрії за рахунок введення регулярного моніторингу стану території.

Індикатори сталого розвитку слід розглядати як основу і інструмент прийняття рішень про пріоритетні напрямки розвитку туризму на території. При розробці індикаторів стійкого розвитку туризму на регіональному рівні з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду слід враховувати рівень туристського освоєння.

На початковому етапі формування туристсько-рекреаційних систем регіонального та муніципальних рівнів індикатори сталого розвитку туризму покликані оцінити передумови розвитку туризму (Туристично-рекреаційний потенціал території) і виділити ключові напрямки його розвитку. До розробки індикаторів сталого розвитку туризму залучаються представники різних громадських груп (Місцеві громадські організації та професійні об'єднання, представники бізнес-спільноти, федеральні, регіональні і муніципальні органи влади, туроператорські компанії, природоохоронні організації і т.д.) [3].

Двома останніми пропозиціями щодо побудови складових показників у дослідженнях туризму та сталого розвитку є моніторинг

конкурентоспроможності туризму WTTC (Світова рада з питань туризму та туризму) та Індекс екологічної стійкості (IEI) WEF (Всесвітній економічний форум). Обидва отримали всесвітнє визнання. Моніторинг конкурентоспроможності туризму був розроблений спочатку для вимірювання рівня конкурентоспроможності туризму майже у 200 країнах світу. Вона була введена в дію в 2001 році з 65 показниками конкурентоспроможності туризму, які класифікуються за вісьмома основними вимірами: конкурентоспроможність цін, людський туризм, інфраструктура, навколишнє середовище, технологія, відкритість туризму, соціальний розвиток та людські ресурси.

Інша відносно всесвітньо визнана ініціатива, ESI, пропозиція WEF, була розроблена Йельським центром екологічного права та політики Сельського університету та Центром міжнародної інформаційної мережі з науки про навколишнє середовище Колумбійського університету. Він отриманий з 76 змінних, згрупованих у 21 показник екологічної стійкості, і розрахований для 146 країн. Вона аналізує п'ять широких категорій (екологічні системи, зменшення екологічного стресу, зменшення вразливості людини до екологічних стресів, соціальної та інституційної ефективності для вирішення екологічних проблем та глобального управління). ESI слід тлумачити з точки зору ймовірності, оскільки він "кількісно визначає вірогідність того, що країна зможе ефективно зберігати цінні екологічні ресурси протягом декількох десятиліть" та "оцінює потенціал країни, щоб уникнути значного екологічного погіршення" (World – Всесвітній економічний форум, 2005, с. 23). Зацікавлені читачі знайдуть більш докладне пояснення підходу ESI у Додатку Б також. Як альтернативу цим двом методам ми пропонуємо методологічну основу, яка ґрунтується на використанні ваг з основною інформацією про стійкість. Обґрунтування пропозиції полягає в тому, що розглянути всі показники, настільки ж важливі для формування міри стійкості, не дуже реалістична гіпотеза. Позначимо пропонуваній зважений комбінований індекс, індекс ST (скорочений індекс стійкого туризму).

Метод індексу ST використовує модель факторного аналізу, щоб встановити кожен частковий індикаторний вагу при побудові сукупного індексу. До оцінки факторних навантажень, діапазон всіх показників стійкості туризму нормалізується відповідно до процедури розрахунку Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) (яка загалом приймає ВТТК метод). Після цього першого етапу нормалізації показники індикатора стандартизовані (мають нульові значення та стандартні відхилення одиниці).

Це перетворення, перед оцінкою моделі, є звичайним у статистичних пакетах, що впроваджують моделі факторіального аналізу. Залежно від частки загальної дисперсії пояснюється, буде розглянуто один чинник або більше одного фактора. Після обчислення значень сукупного індексу k-го рівня стійкості як лінійно-зваженої комбінації початкових показників, для полегшення інтерпретації отриманих значень використовується функція перетворення. Нарешті, індекс ST обчислюється як зважена сума сукупних індексів за допомогою моделі підтвердного факторного аналізу.

Перевірка дійсності складових показників стійкості туризму: композиційна кореляція.

Суть пропозиції полягає в тому, як оцінити різну вагу для показників, використаних при побудові комплексного індексу стійкості туризму, і показати, як їх використання значною мірою допомагає встановити суттєві відмінності між різними напрямками туризму, що дозволяє оцінювати їх за рівнем туристичної стійкості.

Аналіз базується на розрахунку евклідових відстаней між напрямками туризму. Потім ці відстані можуть бути використані для перевірки того, чи є остаточні рейтинги, отримані за допомогою трьох методологічних підходів, описаних вище, узгоджуються з відмінностями, які можна виявляти, порівнюючи початкові значення змінних, що відповідають різним туристичним напрямкам.

Розглянемо в країни (або регіони, туристичні напрямки тощо). Тоді можна розрахувати евклідову відстань між кожною парою країн, беручи за основу змінні, що використовуються для вимірювання кожного аспекту стійкості туризму. Таким чином, якщо n_k індикатори стійкості туризму враховуються для k -го виміру, квадрат евклідової відстані.

Ці значення утворюють елементи квадратної квадратичної симетричної матриці M_k . Аналогічним чином, між кожною парою країн є квадрат евклідовської відстані обчислюється з використанням значень кінцевих складових показників. Якщо I_{kw} являє собою значення кінцевого складового індексу стійкості туризму, досягнутого країною w -ї послідовності стійкості ця евклідова відстань дорівнює [1]:

- Сприяння створенню і популяризації нових конкурентоспроможних туристичних продуктів, туристичних тем.
- Підвищення привабливості громадського простору м. Львова для львів'ян та гостей міста, розведення туристичних потоків, розширення меж туристичного центру.
- Розвиток сфери ділової гостинності.
- Підвищення рівня поінформованості мешканців та туристів про туристичні послуги і заходи через розміщення інформації у засобах масової інформації.
- Сприяння проведенню конкурсу соціально-культурних проєктів громадських організацій у галузі туризму та підтримка інших ініціатив представників туристичного кластеру.
- Сприяння обміну соціальною рекламою з іншими містами, населеними пунктами, регіонами в Україні та за кордоном.

Етап 3. Визначення показників оцінювання туристичного брендингу дестинації.

- Динаміка туристичних потоків за певний період.
- Динаміка проведення культурних заходів.
- Розвиток туристичної інфраструктури, сфери послуг та дозвілля.

– Динаміка відвідувань сайту туристичної дестинації.

Етап 4. Шляхи оцінювання ефективності туристичного брендингу дестинацій.

– Аналізування досягнення поставлених цілей (наприклад, покращення показників туристичної діяльності в межах дестинації).

– Зміна чи доповнення завдань програми.

Етап 5. Корегування та регулювання програмних заходів у разі неефективності туристичного брендингу дестинацій. Застосування запропонованої методики дасть змогу оцінити ефективність здійснення маркетингових заходів, у тому числі, брендингу туристичних дестинацій та покращити туристичну діяльність там.

Висновки до розділу 1

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сталий розвиток ринку туристичних послуг здатен задовольнити не лише потреби туристів та економічні інтереси туристичного регіону, але й забезпечити збереження та відновлення екологічного стану навколишнього середовища, схоронності культур-ної та національної самобутності населення регіону.

Сталий розвиток туризму в регіоні визначається факторами зовнішнього (екологічна політика, тенденції функціонування ринку рекреаційно-туристичних послуг, державна політика соціально-економічного розвитку, інвестиційна, інноваційна, фінансова політика) та внутрішнього впливу (стратегія розвитку туризму в регіонах, природно-ресурсний потенціал, галузеві та територіальні структури господарського комплексу території), які варто враховувати під час розроблення концепції сталого розвитку туризму в регіоні.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є розроблення та визначення конкретних шляхів реалізації концепції сталого розвитку

туризму в регіонах України. Корегування та регулювання програмних заходів у разі неефективності туристичного брендингу DESTINACIЙ. Застосування запропонованої методики дасть змогу оцінити ефективність здійснення маркетингових заходів, у тому числі, брендингу туристичних DESTINACIЙ та покращити туристичну діяльність там.

1. Туристична DESTINACIЯ як туристично приваблива територія – місцевість, яка має потенціал туристичних ресурсів, сучасну розвинену матеріально-технічну базу туризму та доступну і достатню для туриста інформацію про неї, які б відповідали потребам туристів і забезпечували досягнення максимального соціально-економічного ефекту від розвитку в її межах туристичної індустрії.

2. Методика оцінювання ефективності туристичного брендингу DESTINACIЙ передбачає послідовність здійснення таких заходів: позиціонування туристичної DESTINACIЇ; формування програми туристичного брендингу DESTINACIЇ; визначення показників оцінювання туристичного брендингу DESTINACIЇ; оцінювання ефективності туристичного брендингу DESTINACIЙ; корегування та регулювання програмних заходів. Надалі доцільно апробувати запропоновану методику на прикладі такої туристичної DESTINACIЇ як Україна.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Аналіз розвитку туризму в Київській області за 2015-2017 роки

Київська область – область на півночі України, розташована в басейні середньої течії Дніпра, більшою частиною на Правобережжі. На сході межує з Чернігівською і Полтавською, на південному-сході та півдні з Черкаською, на південному-заході – з Вінницькою, на заході – з Житомирською областями, на півночі – з Гомельською областю Білорусі. Київська область є одним з найбільших регіонів України, у центрі якого знаходиться головне місто та столиця країни – місто Київ – політичний, культурний та діловий центр країни. Сам Київ же адміністративно до Київської області не входить, але досить тісно зв'язаний комерційно та соціально з Київською областю (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Соціально-економічні показники території Київської області

Площа	Райони	Міста обласного значення	Міста районного значення	Селища міського типу	Сільські ради	Сільські населенні пункти
28,1. тис.кв.км 4,7% площі країни	25	13	13	30	605	1126

Джерело:[22]

Згідно Комітету статистики України (таблиця 1) за площею території Київська область знаходиться на 8 місці. Всього в області 25 міст, 30 селищ міського типу, 1126 сільських населених пунктів. Найбільші міста: Біла Церква, Бровари, Бориспіль, Фастів

Згідно Комітету статистики України (табл. 2.2) за кількістю населення Київська область знаходиться на 9 місці.

Соціально-економічні показники населення Київської області

Чисельність населення	Міське населення	Сільське населення	Щільність населення
1827,9 тис. (3,7% від населення України)	1053, 5 тис. (58%)	774, 4 тис. (42%)	65 чел. на км ²

Джерело:[22]

Київська область – один з найбільших та головних регіонів України, в якому знаходиться доволі значна частка промислових структур та підприємств, а також – міжнародних магістралів. Наявність багатьох підприємств є вагомим фактором для стрімкого забруднення навколишнього середовища. Важливо відмітити, що, не дивлячись на те, що Київська область по забрудненню повітря і стоїть позаду других регіонів (Донецького, Луганського, Дніпропетровського), не треба забувати, що Київська область – регіон, який вагомо постраждав від Чорнобильської катастрофи, тому серед екологічних проблем дестинацій треба виділити: радіаційну, засмічення поверхневих та підземних вод, шкідливе повітря, брудне середовище, великий відсоток високотоксичних речовин та відходів тощо.

Згідно Екологічного паспорту Київської області [22] за 2018 рік, головними чинниками забруднення повітря дестинацій області, виділимо:

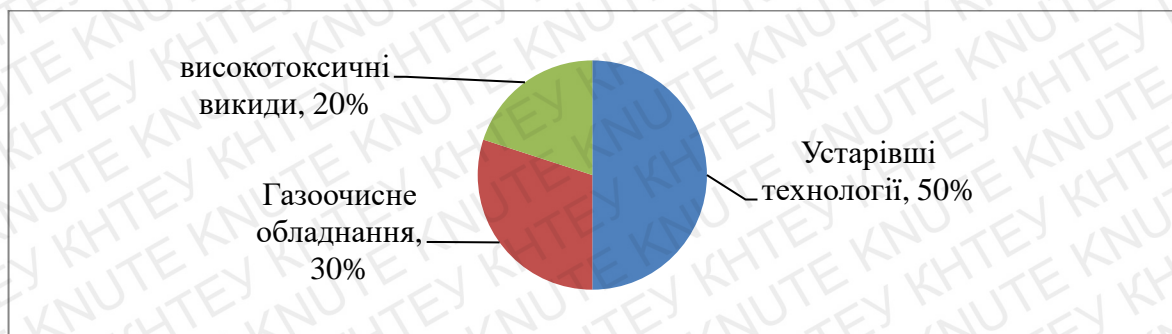

Рис. 2.1. Головні чинники забруднення повітря дестинацій Київської області

Джерело:[22]

Згідно рис. 2.1 відмітимо, що найвагомійший відсоток (50%) припадає на долю транзитного автотранспорту, 30% – газоочисне обладнання, де такі

найбільш шкідливі речовини як вуглець, фенол, азот тощо – викидаються без очищення; 20% – високотоксичні викиди. Найбільшим забруднювачем атмосферного повітря в Київській області, є Трипільська ТЕС ПАТ Центренерго, викиди якої склали понад 48% від викидів стаціонарних джерел області [22]. У 2018 р. загальний рівень забруднення атмосферного повітря за індексом забруднення атмосфери (ІЗА) у таких містах як, Бровари, Біла Церква, Українка визнаний низьким [22]. Окремо декілька слів треба сказати про водопостачання та якість питної води дестинацій.

Екологічний паспорт Київської області станом на 2018 рік виділяє головні проблеми природних вод на території дестинацій (рис. 2.2).

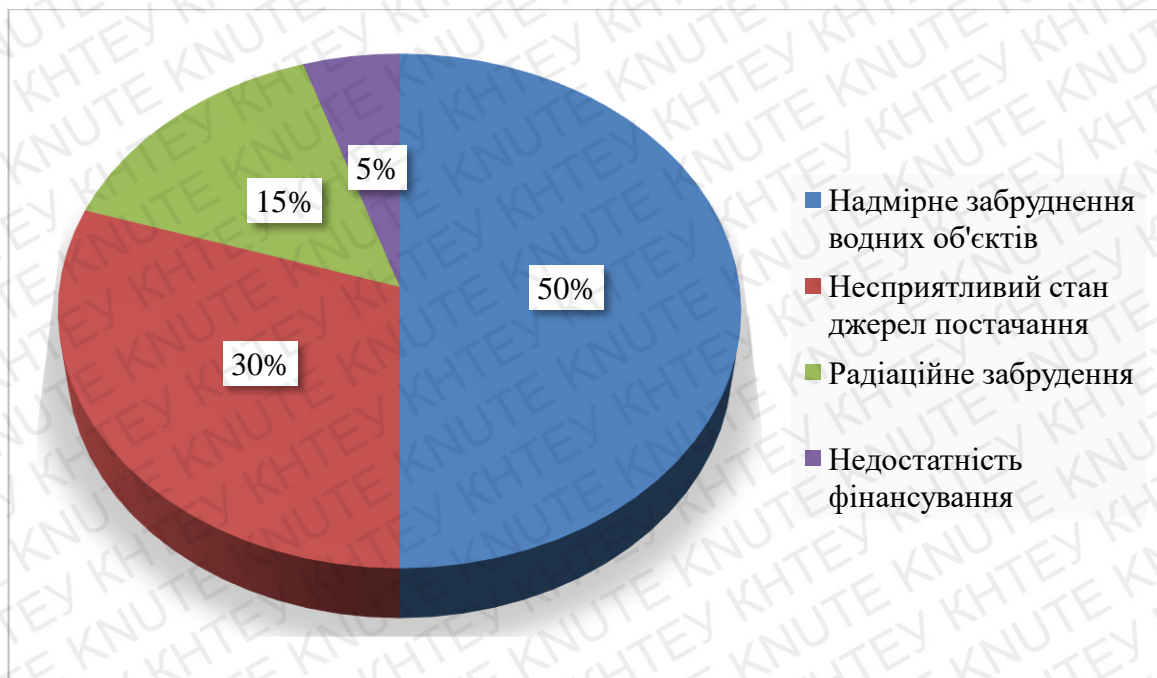

Рис. 2.2. Найбільш вагомі проблеми природних вод на території дестинацій Київської області

Джерело:[22]

Якість питної води з роками погіршується, за мікробіологічними даними останніх років: 2017 рік – 3, 19%, у 2018 – 4, 4%. Але за запасами водних ресурсів дестинації нараховують задовільний вміст поверхневих і підземних водних ресурсів: у маловодний рік 90% забезпеченості на 1 км² тут припадає 985,5 тис. м³ загальних і 23,4 тис. м³ місцевих поверхневих водних

ресурсів, а на одного мешканця – 5,48 і 0,16 тис. м³. Водозабезпеченість території і населення загальними водними ресурсами майже в 5-10 раз більші і місцевими в 1,2-2,3 рази менші, ніж у середньому по Україні (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Рейтинг екологічного потенціалу Київської області за 2017 рік

Витрати на охорону та природні ресурси		Утилізація відходів		Сумарний обсяг відходів		Викиди забруднюючих речовин		Відтворено лісів	
4217889,5 тис. грн.	2	97,7 тис. т	3	40402,7 тис. т	3	246,2 тис. т	3	3.0 тис. га	7

Джерело:[22]

Кліматичні ресурси можна охарактеризувати достатньо м'яким, помірно континентальним кліматом, теплим літом та сніжною, але не суровою зимою. Безморозний період налічує 150-165 днів. Середня температура січня -5° , липня $+18,5^{\circ}$. Середня кількість опадів в рік – 550 мм. На півночі – 600 мм, на півдні – 500 мм. Такі кліматичні показники дають змогу насолоджуватися як літнім, так і зимовим відпочинком на території туристичних центрів Київської області.

Перш ніж переходити до характеристики туристично-рекреаційних ресурсів Київської області, виділимо визначення цього поняття автором Мальської М.П., яка зазначає, що: «Туристично-рекреаційні ресурси – це компоненти географічного довкілля, об'єкти антропогенної діяльності, які завдяки таким властивостям, як унікальність, історична або художня цінність, оригінальність, естетична привабливість і лікувально-оздоровлювальна значущість, можуть бути використані для організації різноманітних видів рекреаційних занять. На цьому етапі виокремлюють три типи туристично-рекреаційних ресурсів: історико-культурні, природні, соціально-економічні» [22]. Автор зазначає, що туристично-рекреаційний потенціал будь-якої території є невід'ємною часткою природного потенціалу, який розглядається як можливість природного середовища впливати на відпочинок людей. Все більш стрімкі рекреаційні бажання та потреби

населення зумовлюють визначити та вирішити чимало питань, котрі зв'язані з характеристикою туристично-рекреаційного потенціалу дестинації, та задоволенню потреб людей на ній [22].

Автор М. С. Мироненко [63] зазначає, що рекреаційно-туристичні ресурси слід розглядати та охарактеризувати сумарним відгуком привабливості для туриста, чисельністю відвідувачів, площею, якістю, визначати екологічні показники за одиницею часу відвідування;

В працях В. П. Руденка відмічається, що рекреаційні ресурси дестинацій Київської області характерні для всіх фізико-географічних зон регіону. Але особливий потенціал для відпочинку притаманний саме Полісся, для якого характерні – тепла зима та вологе літо [22]. Крім цього – це край соснових лісів, повноводних рік, прісних озер. Окремо відмітимо досить вигідне стратегічне положення регіону: сполучення України з Білоруссю, Польщею, країнами Північної Європи, Балтії. Також – це місце, де зберіглися найдавніші залишки старослов'янської та праукраїнської культури. Автор зазначає, що туристично-рекреаційні ресурси Полісся вивчені та застосовуються недостатньо.

На другому місці після Полісся виділимо туристично-рекреаційні ресурси Лісостепової зони. М'який та помірно континентальний клімат, дуже тепле літо та не сурова зима. Вологість повітря значно нижча, ніж на Поліссі, а опади характерні лише для першої половини літа. Озер мало, але складовою частиною рекреаційно-туристичних ресурсів є підземні мінеральні та лікувальні води [22].

Професор Попович С. І. дає визначення такому поняттю, як «Рекреаційне землекористування» - це окрема частка земної поверхні з чітко визначеними границями, в межах яких знаходяться складові природного та соціокультурного характеру, які можна використати в якості ресурсів для створення рекреаційного функціонування щодо використання туристично-рекреаційного потенціалу вибраної території [22]. Автор зазначає, що головним чинником для виникнення є існування природно-рекреаційного

потенціалу на території, а також певні властивості для початку організації функціонування рекреаційної діяльності. Автор поділяє рекреаційне землекористування за типом використання природно-рекреаційних ресурсів на чотири основні категорії.

Категорії рекреаційного землекористування за типом використання природно-рекреаційних ресурсів представлено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Категорії рекреаційного землекористування за типом використання природно-рекреаційних ресурсів

Рекреаційно-лікувальні	Рекреаційно-оздоровчі	Рекреаційно-спортивні	Рекреаційно-пізнавальні
Земельна місцевість, використана для пансіонатів, будинків відпочинку.	Зелений туризм: зелені зони, пляжно-купальні місця, туристичні табори тощо.	Кемпінг, земельна місцевість гірськоколичних та туристичних баз, дитячі табори, яхт-клуби, місця для рибалки та мисливства, спортивні табори, міста для спорту тощо.	Навчально-туристичні, екологічні місця, марковані траси тощо.

Складено автором на основі [22]

Необхідність розвитку туристично-рекреаційних територій спричиняється за наявності даних факторів:

1. Значних запасів туристично-рекреаційних ресурсів, на які спричиняється високий рівень попиту;
2. Комфортних кліматичних та фізико-географічних умов для відпочинку на території дестинацій;
3. Сприятливим рівнем соціально-економічного розвитку дестинації щодо його природно-ресурсного потенціалу;
4. Підходящої інфраструктури (особливо транспортної).

Професор Галушкіна Т.П. надає наступну класифікацію по ступеням антропогенного навантаження земель (табл. 2.5):

**Класифікація рекреаційного землекористування по ступеням
антропогенного навантаження земель**

Ступінь антропогенного навантаження	Бали	Земельна категорія
Найвищий	9	Землі транспорту, енергетики, оборони тощо
Дуже високий	8	Землі сільськогосподарського призначення
Високий	7	Землі житлової та громадської забудови
Між середнім та високим	6	Землі водного фонду
Середній	5	Землі історико-культурного призначення
Між низьким та середнім	4	Землі рекреаційного призначення
Низький	3	Землі оздоровчого призначення
Дуже низький	2	Землі лісового фонду
Найнижчий	1	Землі природно-заповідного призначення

Складено автором на основі [22]

Згідно наведених вище характеристик, проведемо аналіз рекреаційного землекористування Київської області за щільністю рекреації.

Слід зазначити, що туристично-рекреаційний потенціал Київської області характерний для земель всіх категорій, проте найвигідніше для рекреації підходять землі водного призначення, лісгосподарського, історично-культурного, туристично-рекреаційного, оздоровчого категорій.

Розглянемо більш детально.

1. Землі рекреаційного призначення. Згідно Земельного кодексу України та статі 50-52, землі рекреаційного призначення складають землі для організації туризму, відпочинку, та різноманітних спортивних змагань населення; А також землі зелених зон, земельна місцевість, використана для пансіонатів, будинків відпочинку, туристичних таборів тощо.

У Київській області нараховується 1, 3 000 га. земель рекреаційного призначення, та 5 об'єктів за рекреаційним призначенням на площі 0, 8 000 га.

Основну цільову групу земель рекреаційного призначення складають чотири категорії (табл. 2.6):

Таблиця 2.6

Категорії земель рекреаційного призначення у Київській області

Категорія 1	Категорія 2	Категорія 3	Категорія 4
Рекреаційні установи	Оздоровчі установи	Спортивні установи	Установи комунального обслуговування
935, 6 га	55, 6 га	47, 2 га	16, 7 га

Складено автором на основі [22]

Землі рекреаційного призначення на території Київської області поділені вкрай нерівномірно, наведемо коротку характеристику по районах та містам області:

Таблиця 2.7

Землі рекреаційного призначення на території Київської області

Назва територіально-адміністративної одиниці	Площа, га
Вишгородський район	605, 20 га = 20% від загальної площі
Обухівський район	507, 42 га = 7, 91% від загальної площі
Бориспільській район	240, 80 га = 8, 10% від загальної площі
Місто Ірпінь	415, 45 га = 15% від загальної площі
Міста: Біла Церква, Бориспіль, Славутич, Васильків	Повністю відсутні

Складено автором на основі [22]

На жаль, за рівнем насиченості туристично-рекреаційного потенціалу, Київська область займає невисокі позиції зрівнюючи її з іншими областями України. А саме – 6,190 на 1000 км² або 0,096 на 1 тис. мешканців, проте за рівнем насиченості земель рекреаційного призначення показники 1,425 та 0,021 відповідно.

Не дивлячись на невисокі показники, дестинації Київської області мають непоганий потенціал і можуть вважатися досить важливим туристично-рекреаційним регіоном.

Більш детально зобразимо це на графіку (рис. 2.3).

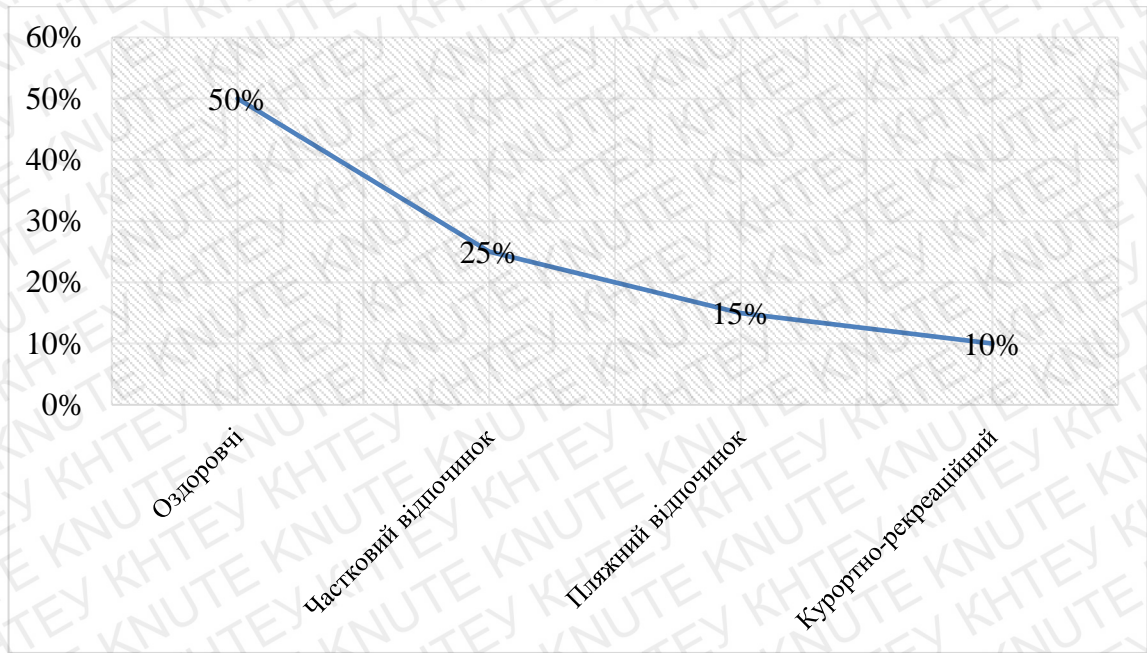

Рис. 2.3. Показники природно-рекреаційного потенціалу Київської області

Складено автором на основі [22]

Ресурсно-рекреаційний рейтинг Київської області (по балах) представлено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Ресурсно-рекреаційний рейтинг Київської області (по балах)

Суспільно-географічний	Природний	Природно-антропогенний	Архітектурно-історичний	Інфраструктурний	Біосоціальний	Подієвий	Сума	Заг.бал
4	1	2	5	3	5	5	25	4

Складено автором на основі [22]

2. Землі оздоровчого призначення. Київська область нараховує близько 0, 2 тис. га земель даної групи, з них – 5 об'єктів цієї групи займають площу 0, 1 тис. га. Відобразимо в таблиці основну цільову групу земель оздоровчого призначення (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Цільова група земель оздоровчого призначення в Київській області

Категорія 1	Категорія 2	Категорія 3	Категорія 4
Водогосподарські організації	Оздоровчі підприємства	Рекреаційні організації	Спортивні установи
190, 3 га	115, 3 га	14, 4 га	1, 5 га

Складено автором на основі [22]

Санаторних організацій на території Київської області – 45. Деякі з них відобразимо на рис. 2.4.

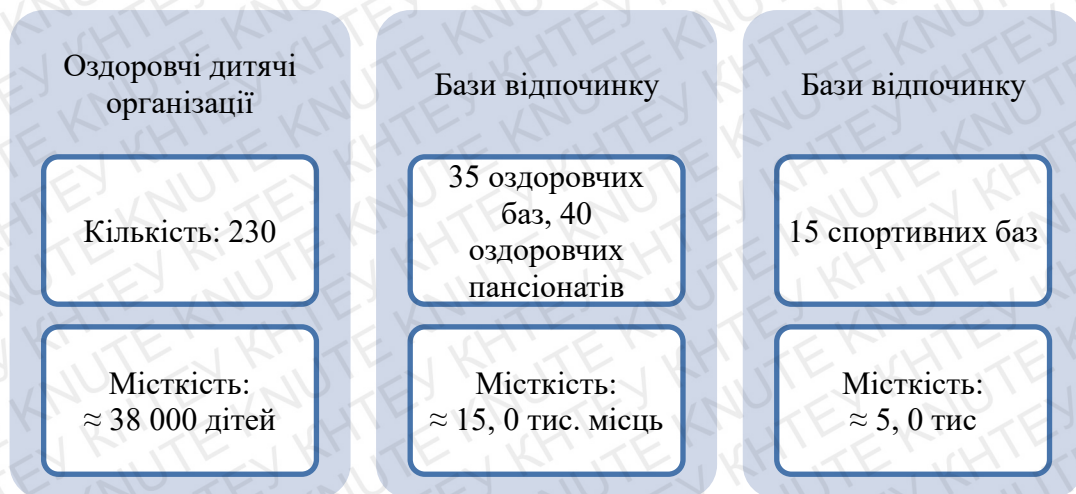

Рис. 2.4. Статистичні дані про санаторні заклади Київської області

Джерело:[23]

Сумарна місткість організацій санаторно-курортного лікування представлена 10,1 тис. місцями, з площею – 372,7 га. Сумарна місткість установ відпочинку представлена 15,0 тис. місцями.

Завдяки досить сприятливим курортним умовам, м'якому клімату, мінеральним водам, котрі виведені на поверхню шляхом буріння, Київську область можна вважати важливим туристично-рекреаційним регіоном. Серед курортів особливо значення мають такі міста, як: Біла Церква, Боярка, Конча-Заспа, Буча, Пуща-Водиця, Святошино, Миронівка, Лютіж, Клавдієво-Тарасове. Деякі курортні міста охарактеризуємо більш детально.

Перш за все відмітимо місто Ірпінь, котре позиціонується «Містом здоров'я», має значну мережу закладів охорони здоров'я, декілька десятків санаторіїв та таборів. Система охорони здоров'я функціонує досить успішно

та динамічно розвивається. Як показують статистичні дані, за останні п'ять років, рівень народжуваності у місті збільшився, рівень смертності зменшився, а рівень захворюваності знизився на 10%. За останні п'ять років по показникам, Ірпінь став одним з найуспішніших міст-оздоровниць Київської області, завдяки:

1. В місті збудовано 4 новітні медичні установи з сучасним обладнанням;
2. Проводиться оновлення матеріально-технічних баз багатьох відділень;
3. Налагоджена система скарг та пропозицій;
4. Почато функціонування Гарячої лінії;
5. Проводяться зустрічі та консультації з визначними зарубіжними та вітчизняними фахівцями медичної сфери;
6. Підвищення кваліфікації лікарів в європейських країнах.

В Ірпені функціонують 12 лікувальних установ, котрі надають громадянам сучасне, якісне та комплексне лікування. Особлива увага фокусується на профілактиці захворювань, тому також створено Антигіпертензивний та Мамологічні центри, проводиться популяризація здорового способу життя.

Важливо відмітити – у 2015 році було відкрито дитячо-юнацький клуб «Дивосвіт» – для людей з обмеженими можливостями. На даний момент це перша та єдина комунальна установа даного спрямування у всій Київській області. Клуб безкоштовний, в ньому функціонують масажисти, психологи, організуються творчі заняття, різноманітні проекти. Крім цього, тут працює сучасна сенсорна кімната, в якій є: світлодинамічні пристрої, світлодіодні пісочниці для арт-терапії, сухий басейн, бульбашкова колонна [22].

Тепер розглянемо місто Біла Церква. На рис. 2.5 бачимо санаторну базу Білої Церкви, котра славиться кліматичним та бальнеологічним курортом.

Рис. 2.5. Санаторно-медична база Білої Церкви

Джерело:[23]

З 1984 року у місті працює достатньо відомий не тільки в Україні, а і за її межами санаторій-профілакторій «Діброва», котрий знаходиться навпроти парку «Александрія» поруч з дубовим лісом. Зручна локація, 6 поверхів, 280 місць, є автомобільна стоянка. Особливо відмітити – природні радонові води, котрі є візитною карточною санаторію. У санаторії є три радонові свердловини з концентрацією радона 150-200 еман. Головний діючий фактор радону – альфа-випромінювання, котрий має чимало лікувальних властивостей і успішно діє у лікуванні периферичної нервової системи, опорно-рухового апарату, судинних та деяких захворювань шкіри, а також ускладнень після опіків [22].

Природно-лікувальна характеристика санаторію-профілакторію «Діброва»:

Таблиця 2.10

Природно-лікувальна характеристика санаторію-профілакторію «Діброва»

Послуги	Методи лікування (Програми)
Теплолікування	Програма «Антистрес»

Послуги	Методи лікування (Програми)
Водолікування(апелсиново-перлинні, радонові, морські, шалфейні, хвойні, хвойні-перлинні, йодобромні ванни) тощо	Програма «Відновлення»
Гідропатичні процедури: циркулярний душ, душ Шарко, ванна гейзер, підводний душ-масаж)	Програма «Релаксація»
Фітокімнати (фіточаї, питні бішофіти)	Програма «Антицелюліт»
Масажні послуги	Програма «Здоров'я в санаторії»
Спортивні кабінети та лікувальна фізкультура тощо.	Програма «Вітамінізація»

Складено автором на основі [22]

Також варто відмітити Білоцерківській військовий шпиталь – заклад охорони здоров'я Міністерства оборони України, котрий вважається одним з найголовніших військово-медичних закладів нашої країни, а також є одним з найвагоміших підрозділів військової медицини. У Білоцерківському військовому шпиталю нараховується близько 100 медичних працівників, з них 37 лікарів (вищої категорії – 9, першої категорії – 18, другої категорії – 4) [22].

Наступним охарактеризуємо селище міського типу Ворзель, котре є адміністративним анклавом Ірпеня.

Ворзель став відомим через сприятливі природно-кліматичні умови, та позиціонується в першу чергу оздоровчою місцевістю. Чимало відомих академіків (таких як М.Д. Стражеско, Б.М. Маньковський, професор Ф.Г. Яновський та інші) проводили дослідження та аналізували результати людей з серцевими та нервовими захворюваннями, а після позитивних результатів, згодом називали Ворзель українським Кисловодськом. Саме цей факт сприяв позитивній славі цього місця як кліматичного курорту.

На рис. 2.6 можемо спостерігати лікувально-діагностичну базу санаторіїв.

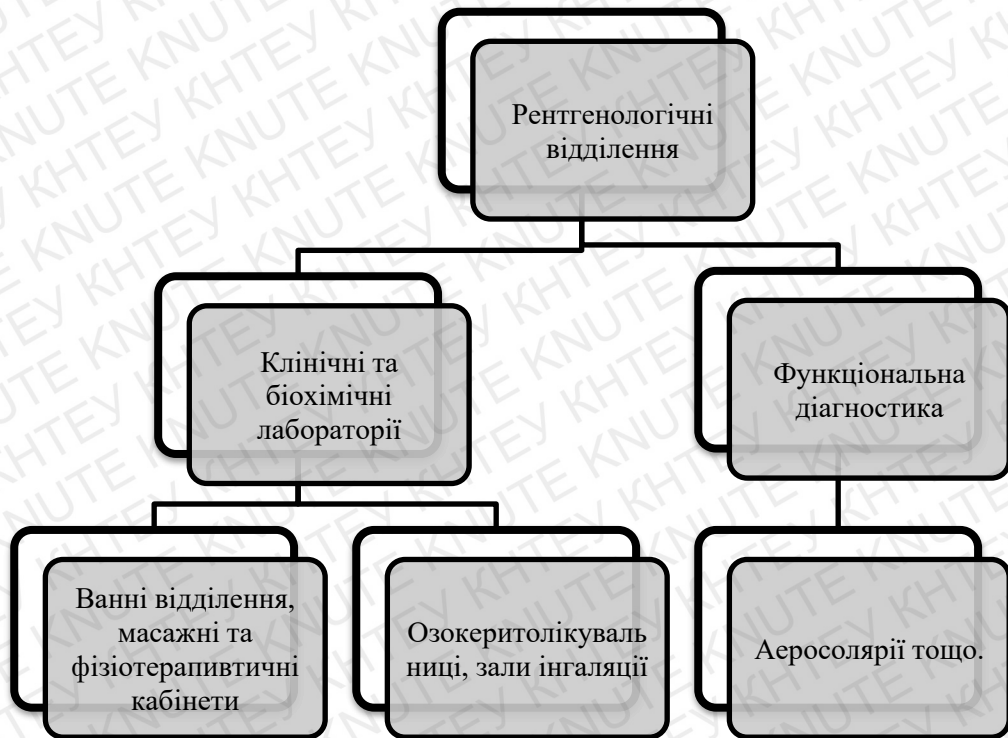

Рис. 2.6. Лікувально-діагностична база санаторіїв курорту Ворзель

Складено автором

На даний момент у Ворзелі нараховується 12 оздоровчих установ. Найвідоміші з них зобразимо нижче на рис. 2.7, а більш детальний опис наведено в табл. 2.11.

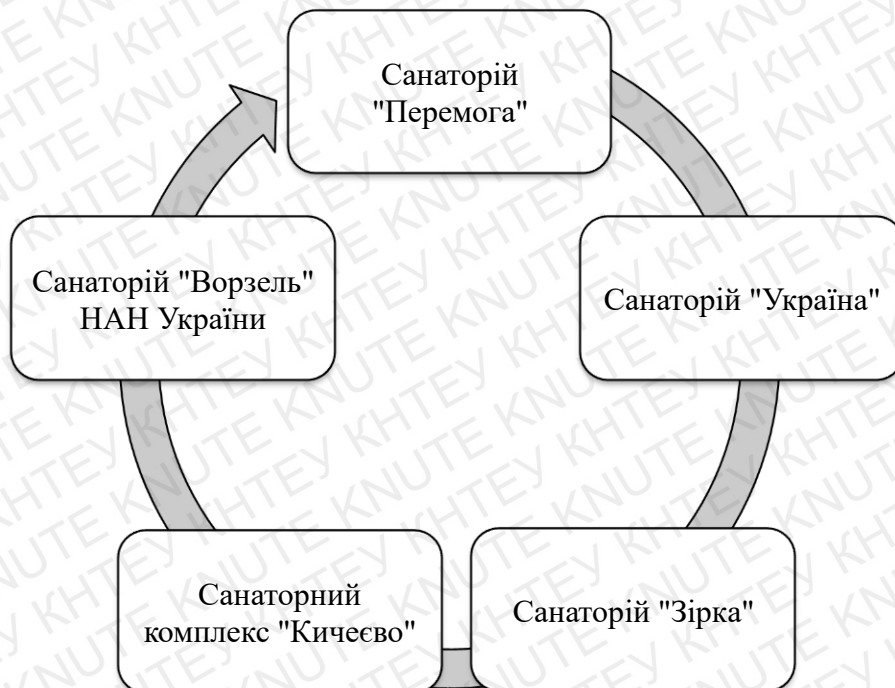

Рис. 2.7. Функціонуєчі лікувальні комплекси Ворзеля

Складено автором

Санаторно-оздоровчі комплекси кліматичного курорту Ворзель

Назва	Послуги
Санаторій «Перемога»	Фізіотерапевтичні, фітотерапії, електролікування, тренажерний зал, басейн з підігрівом води, кабінети для ніжних ванн, фітотерапія жовчогінними трав'яними зборами, терренкур – лікувальна ходьба, дієтичне харчування, мінеральні води «Миргородська» та «Збручанська» тощо.
Санаторій «Україна»	Бальнеотерапія, лікувальні ванни (кисневі, морські, вуглекислі, киснево-перлинні, хвойні, скипидарні, ароматизовані), лікувальні душі (струминний, циркулярний, висхідний, дощовий, голчастий, крапковий, лазерний), інгаляції, фізіотерапія, ранкова гімнастика, терренкур, ближній туризм, шейпінг, хореографія, тренажерний зал, спортивні ігри тощо.
Санаторій «Зірка»	Повітря з високим рівнем іонізації, насичене фітонцидами. Кліматотерапія, фізіотерапія, психотерапія, лікувальний масаж та фізкультура, водне лікування тощо.
Санаторій «Ворзель» НАН України	Першочергово – послуги для осіб, котрі мешкають в радіаційно-забруднених місцях. Для лікування використовується високоефективний ентеросорбент «Ентеросгель». Лазерне опромінювання крові, електролікування, світлолікування, лікувальні ванни: азотні, кисневі, скипидарні, йодобромні, морські, перлинні; Лікувальні душі: душ-масаж, шарко, дощовий, циркулярний, висхідний; Застосовується злектроарозольна терапія, інгаляції за різними лікарськими препаратами, травами, медом, мінеральних вод; Водне лікування, мануальне, магнітотерапія, теплолікування, гірудотерапія, різні види масажу тощо.
Санаторний комплекс «Кичеєво»	Багато різноманітних відділень, лікувальні комплекси, ізолятори, лікувальна фізкультура, вітамінотерапія, різні види масажу, ванни з сіллю та хвоєю тощо.
Дитячий санаторій «Орлятко»	Для дітей від 6 до 18 років. Оздоровлення – на 25 днів. Застосовується мінеральні води, дієтичне харчування, лікувальна фізкультура, масаж, вітамінотерапія, лікування з лікарськими травами, ароматерапія, фітогігієна, фітотерапія тощо.
База відпочинку «Енергія»	Сучасний оздоровчий заклад, мінеральні води, дієтичне харчування, вітамінотерапія, свіже повітря (база знаходиться серед соснового гаю); Крім цього – екскурсії, ігри, конкурси для дітей, спортивні майданчики, більярд, теніс тощо.
Лікарня відновлювального лікування військово-медичного управління СБ України	Водолікарня, гідропатичні душі, лікувальна фізкультура, лікувальний масаж, лікувально-діагностичні кабінети, є відділення нетрадиційних методів лікування, гірудотерапія, глинотерапія, магнітотерапія, голкорексфлексотерапія, різноманітні види масажу, психоемоційне розвантаження, косметолог, басейн, сауна – працюють весь рік
Оздоровчо-спортивний центр «SPA»	Масаж, гідропатичні душі, свіже повітря тощо. Комплекс знаходиться в дубовому гаю. Доступний цілий рік.

Складено автором на основі джерел [56; 57; 58; 59]

Ще одне місто, котре заслуговує уваги – місто Боярка, яке давно вже позиціонується кліматичним курортом завдяки м'якому клімату, лісовому повітрю та вигідній лісостеповій локації. В місті знаходиться близько 40 організацій загальнодержавного та районного значення, чимало курортно-оздоровчих установ, лікувальних закладів, санаторіїв (рис. 2.8).

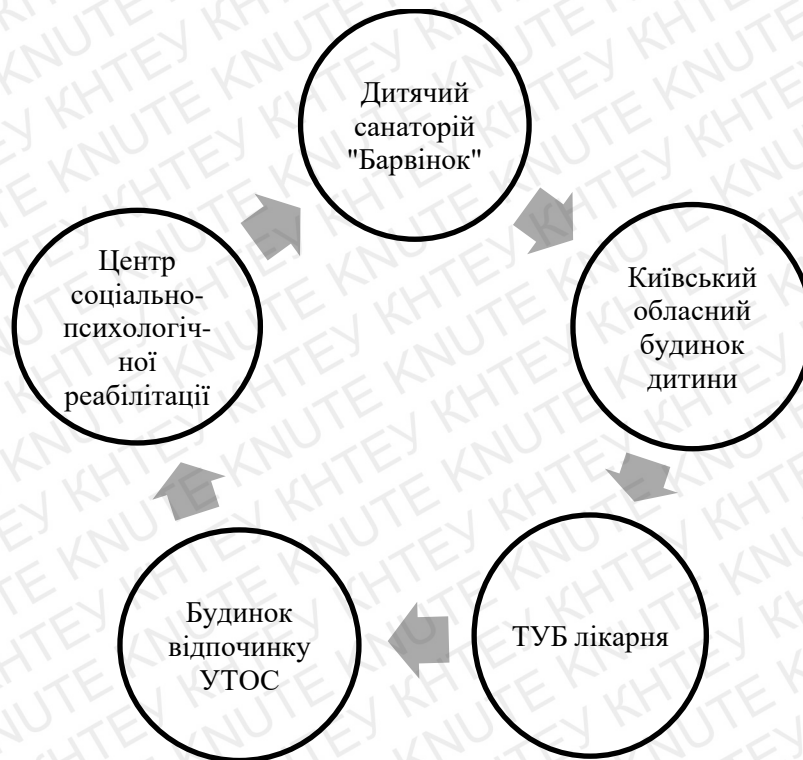

Рис. 2.8. Курортно-лікувальні установи міста Боярка

Складено автором [22]

На рис. 2.8. зображено взаємзв'язок курортно-лікувальних установ міста Боярка, таких як Будинок відпочинку УТОС, Центр соціально-психологічної реабілітації, Дитячий санаторій «Барвінок», Київський обласний будинок дитини, ТУБ лікарня.

Особливо відмітимо Києво-Святошинський центр соціально-психологічної реабілітації мешканців, який направлений на перемогу наслідків подолання від Чорнобильської катастрофи. Функціонує вже 18 років з допомогою Чорнобильської програми ООН. А також – дитячий санаторій «Барвінок», котрий в першу чергу направлений на лікування туберкульозу дітей віком від 7 до 17 років. Завдяки тому, що

санаторій знаходиться в надзвичайно живописній зоні, серед великого лісового масиву, оточений хвойними деревами, чудовими ландшафтними умовами, м'яким та помірним мікрокліматом, де повітря насичене фітонцидами, ефірно-ароматичними речовинами, котрі сприяють активному лікуванню, це місце стає все більш відомим та сприятливим для лікування. Крім цього, тут функціонує масажне лікування, дієтотерапія, кліматотерапія тощо (рис. 2.9).

Рис. 2.9. Фактори оздоровчо-санаторного періоду лікування в санаторію «Барвінок»

Складено автором [22]

На рис. 2.9 зображені фактори оздоровчо-санаторного періоду лікування в санаторію «Барвінок», такі як: мікроклімат, санітарний режим, дієтичне харчування, мінеральні води, вітамінізація, психологічна реабілітація, медикоментозна терапія.

3. Землі водного призначення. Київська область налічує приблизно 224 тис. га земель даної категорії. Основна категорія земель підлягає користуванню інших установ - приблизно 60, 1 тис. га, землі загального користування = 95, 9 тис. га, землі запасу = 38, 0 тис. га. [22].

В табл. 2.12 відобразимо основну цільову групу земель водного призначення.

Таблиця 2.12

Основна цільова група земель водного призначення в Київській області

Категорія 1	Категорія 2	Категорія 3	Категорія 4
Організації природоохоронного фонду	Водогосподарського фонду	Лісогосподарського фонду	Сільськогосподарські заклади
6, 5 тис. га	3, 5 тис. га	3, 0 тис. га	14, 1 тис. га

Складено автором на основі [22]

Найголовнішим фактором для успішної рекреаційної діяльності є установа пляжних зон на землях водного фонду.

4. Землі лісогосподарського фонду. Згідно Земельного кодексу України та статті 55 до складу земель лісогосподарського призначення належать землі, вкриті лісовою рослинністю та не вкриті лісовою рослинністю, нелісові землі, які надані та використовуються для потреб лісового господарства [22].

Київська область нараховує 645, 2 тис. га земель лісогосподарського фонду. Цільова група земель даної групи зображена в табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Цільова група земель лісогосподарського фонду в Київській області

Категорія 1	Категорія 2	Категорія 3	Категорія 4
Лісогосподарські організації	Інші установи	Землі загального користування	Землі запасу
407, 3 тис. га	130, 5 тис. га	52, 1 тис. га	53, 6 тис. га

Складено автором на основі [22]

Київська область багата на соснові, сосново-дубові, дубові, вільхові, осикові ліси; чагарники, луки, степи, в межах яких проростає береза, клен, липа, бруслина, ліщина, шавлія тощо. Головна функція лісових посадок Київської області – екологічна – водоохоронна, рекреаційна [22].

Для успішного рекреаційного використання земель даної групи, потрібно комплексно проаналізувати рекреаційний потенціал лісових посадок, завдяки чому можна буде покращити якість лісів та сформувати максимально необхідну обстановку для відпочинку мешканців та туристів.

5. Землі громадської та житлової забудови. Згідно Земельного кодексу

України та статті 38 до земель даної групи відносяться земельні ділянки в межах населених пунктів, які використовуються для розміщення житлової забудови, громадських будівель і споруд, інших об'єктів загального користування [22]. Київська область охоплює 178, 1 тис. га земель даної групи. Найголовніші землі для рекреаційного призначення – це землі зелених зон та насаджень населених пунктів, тому що саме вони являються так званим каталізатором установи рекреаційної території та відпочинку туристів. Для успішного рекреаційного використання земель громадської та житлової забудови, необхідно залучити інвесторів, проаналізувати рекреаційно-туристичний потенціал територій, сформувати необхідну інфраструктуру, а також створити проект для виявлення меж територій, котрі можуть використовуватися за рекреаційним призначенням.

6. Землі природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення. Згідно земельного кодексу України та статті 43-46 до земель даного фонду відносяться ділянки суші і водного простору з природними комплексами та об'єктами, що мають особливу природоохоронну, екологічну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природно-заповідного фонду [22].

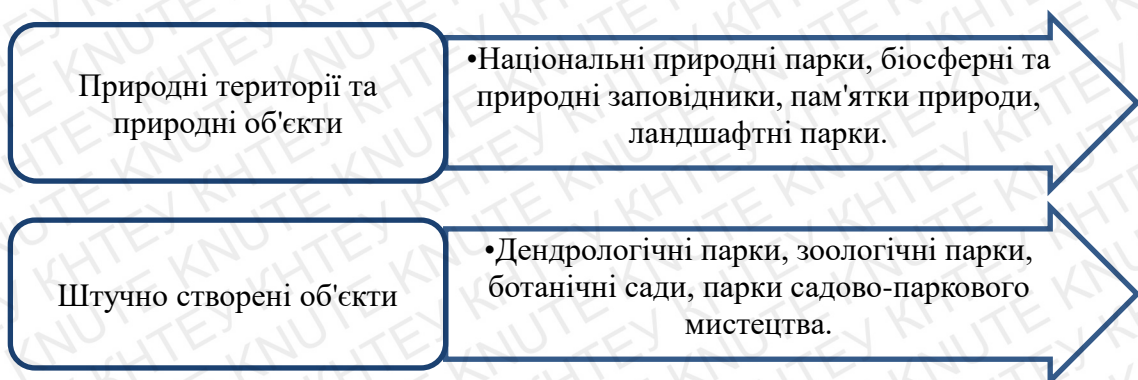

Рис. 2.10. Складові земель природно-заповідного фонду

Джерело:[22]

Київська область нараховує 29, 0 тис. га земель даної групи. Цільові категорії земель зобразимо в табл. 2.14.

Цільові категорії земель природно-заповідного фонду в Київській області

Категорія 1	Категорія 2	Категорія 3	Категорія 4	Категорія 5
Лісогосподарські установи	Сільськогосподарські установи	Природоохоронні організації	Оздоровчі установи	Рекреаційні установи
18, 3 тис. га	2, 1 тис. га	425, 5 га	61, 1 га	71, 7 га

Джерело:[22]

Також землі запасу складають 5,5 тис. га, а землі за загальним користуванням – 1,7 тис. га [22]. Природно-заповідний фонд Київської області складається з 190 територій та об'єктів, на площі – 308434,62 га. Звичайно, весь природно-заповідний фонд дестинацій Київської області перерахувати неможливо, зобразимо найвизначніші об'єкти та території в таблицях.

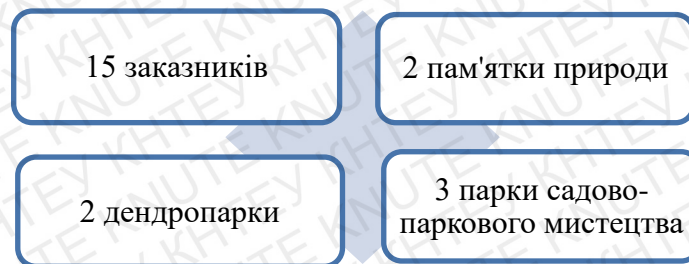

Рис. 2.11. Природно-заповідний фонд Київської області

Складено автором на основі [22]

Рис. 2.12. Природно-заповідні об'єкти місцевого значення Київської області

Складено автором на основі [22]

Наявні туристичні ресурси на території DESTИНАЦІЙ Київської області місцевого значення [22]:

Таблиця 2.15

Наявні туристичні ресурси на території DESTИНАЦІЙ Київської області місцевого значення

Райони	Туристичні ресурси
Баршівський район	Бакумівський заказник, заказник «Дубина», «Подільський», «Борщівський», пам'ятка природи «Вибла могила», парк садово-паркового мистецтва «Альта»
Білоцерківський район	Заповідне урочище «Малишки», пам'ятка природи «Щербаки», парк садово-паркового мистецтва «Томилівський»
Богуславський район	Заповідне урочище «Турчино», пам'ятка природи «Медвин дуб» та «Відслонення богуславських гранітів», ландшафтний парк «Богуславль»
Бориспільський район	Заказники «Болото Біле», «Процівський», «Бориспільські острови», «Кілов-Рудяків», «Нечаївщина», урочище «В'язове», парк садово-паркового мистецтва «Сулимівський», пам'ятка природи «Катеринин дуб»
Бородянський район	Заказники «Бурковиця», «Сторожівці», пам'ятки природи «Дуби», «Дубові насадження», «Смерека», «Соснові насадження», «Сосново-дубові насадження»
Васильківський район	Заказники «Васильківські Карпати», «Ковалівський Яр», «Невідомщина», «Омелькова гора»
Вишгородський район	Заказники «Глибокий ліс», «Дмитрівський», «Лісовичі», «Любимевський», «Чернинський»
Ірпінь	Заказники «Криничка», «Ворзельський», «Дуб Прадуб», «Тюльпанове дерево»
Переяслав-Хмельницький район	Пам'ятка природи «Два товариша», «Три брати», «Урочище гірка», «Криниця Св. Георгія», «Дніпрово-Яненковий вал»
Фастівський район	Заказники «Кожанська балка», «Урочище Кончаки», парк садово-паркового мистецтва «Молодіжний», «Фастівський»

Джерело:[22]

Наявні туристичні ресурси DESTИНАЦІЙ Київської області загальнодержавного значення [22]:

Таблиця 2.16

Наявні туристичні ресурси DESTИНАЦІЙ Київської області загальнодержавного значення

Райони	Туристичні ресурси загальнодержавного значення
Бориспільський район	Ландшафтний заказник «Хутір Чубинського»
Білоцерківський район	Державний дендрологічний парк «Олександрія» НАН України

Райони	Туристичні ресурси загальнодержавного значення
Васильківський район	Дзвінківський заказник
Вишгородський район	Дніпровсько-державний заказник, Журавлиний заказник
Бородянський район	Урочище «Бабка»
Поліський район	Іллінський заказник, Чорнобильський радіаційно-екологічний біосферний заповідник
Місто Кагарлик	Кагарлицький парк
Обухівський район	Заказник «Козинський», лісовий заказник «Стугна»
Місто Тетіїв	Пам'ятка природи «Круглик»
Кагарлицький район	Ржищівський заказник загальнодержавного значення
Переяслав-Хмельницький район	Білоозерський національний природний парк, Ташанський парк
Смт Згурівка	Згурівський дендропарк, заказник «Болото Перевід»
Фастівський район	Урочище «Унава»
Яготинський район	Усівський заказник

Джерело:[22]

Для успішного використання земель природно-заповідного фонду, потрібно вирішити низку даних питань:

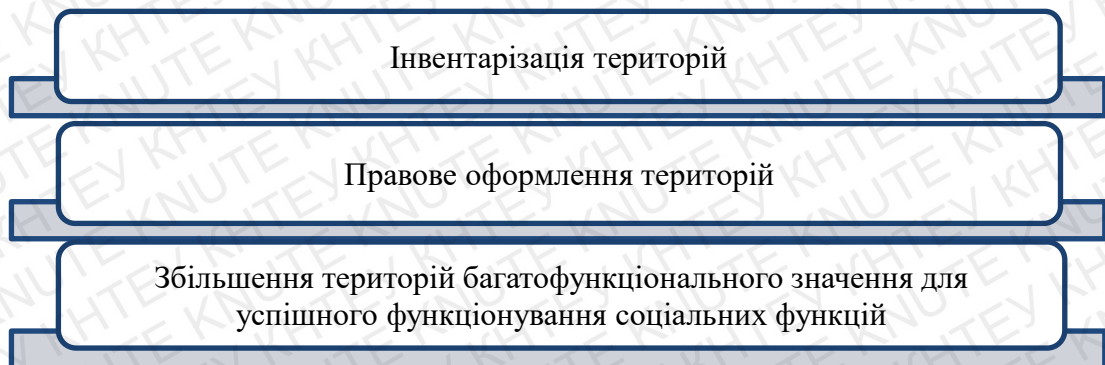

Рис. 2.13. Питання, які доцільно вирішити для успішного використання земель природно-заповідного фонду в Київській області

Джерело:[22]

7. Землі історико-культурного призначення. Згідно Земельного кодексу України та статті 53, 54, до земель даної категорії належать землі на території яких розташовані наступні елементи історико-культурного призначення (рис. 2.14).

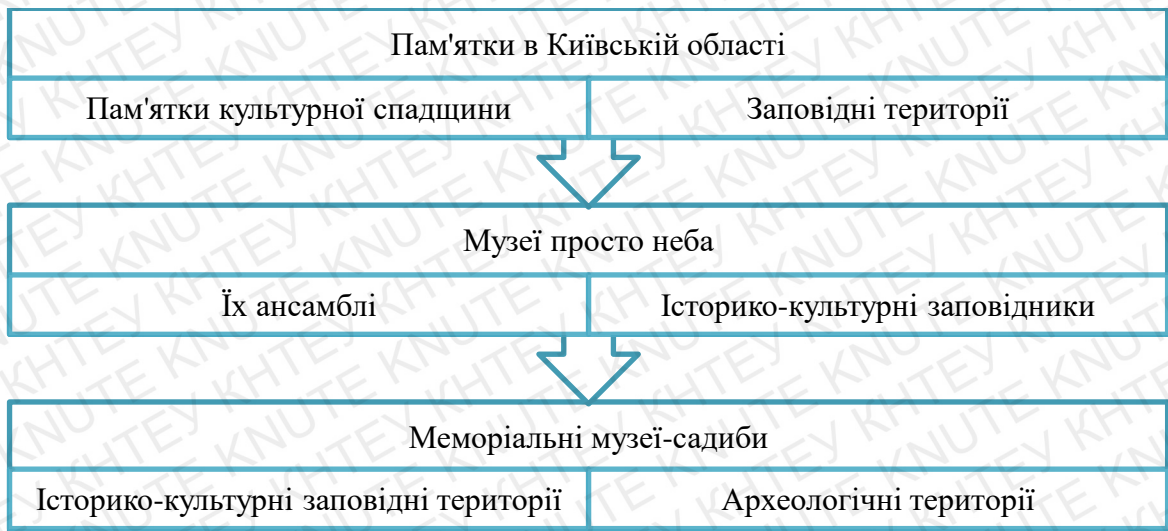

Рис. 2.14. Склад історико-культурних земель

Складено автором на основі [22]

Київська область нараховує 1,1 тис. га земель історико-культурного фонду, крім цього окремо сім об'єктів історико-культурного призначення площею 0,3 тис. га. Цільові категорії земель історико-культурного призначення зобразимо в табл. 2.17.

Таблиця 2.17

Цільові категорії земель історико-культурного призначення в Київській області

Категорія 1	Категорія 2	Категорія 3	Категорія 4	Категорія 5	Категорія 6	Категорія 7
Лісогосподарські установи	Сільсько-господарські установи	Селянські господарства особистого призначення	Культурно-просвітницькі установи	Історико-культурні заклади	Землі запасу	Землі загального користування
477 га	150, 7 га	80, 3 га	17, 3 га	42, 1 га	263, 7 га	90, 3 га

Джерело:[22]

На території Київської області знаходиться велика сума різноманітних архітектурних, історичних, культурних пам'яток, чимала сума належить до загальнодержавного рівня, деякі – до світових. Під охороною держави Київської області знаходиться приблизно 5400 історично-культурних пам'яток.

Рис. 2.14. Історико-культурна спадщина destinations Київської області

Джерело:[22]

Звичайно, перерахувати всі історично-культурні об'єкти такого широкого краю, як Київська область, неможливо, але виділимо та відмітимо найголовніші. В таблицях нижче наведемо пам'ятки деяких категорій національного значення в Київській області.

Об'єкти архітектури національного значення destinations Київської області [22]:

Таблиця 2.18

Об'єкти архітектури національного значення destinations Київської області

Білоцерківський район та м. Біла Церква	Паркові споруди, парк «Олександрія», Зимовий палац, Дворянське зібрання, Миколаївська церква, Спасо-Преображенський собор, торгові ряди БРУМ, склади Браницьких, ансамбль споруд пошти, Святодухівська церква.
Богуславський район та м. Богуслав	Троїцька церква, Успенська церква, Миколаївська церква.
Васильківський район та м. Васильків	Повітові присутствені місця, Миколаївська церква, Собор Антонія і Феодосія.
Володарський район	Палац Браницьких, Троїцька церква, Покровська церква, Онуфріївська церква.
Кагарлицький район та смт. Ржищів	Троїцька церква, Церква Успіння Св. Ганни

Провження таблиці 2.18

Макарівський район с. Калинівка	Поштова станція на 53 кілометрі
Миронівський район	Миколаївська церква, церква Різдва Богородиці, Михайлівська церква
Обухівський район	Покровська церква, Миколаївська церква, Дзвіниця Миколаївської церкви
Переяслав-Хмельницький район та м. Переяслав-Хмельницький	Вознесенський монастир, Вознесенський собор, Дзвіниця Вознесенського собору, Михайлівська церква, колегіум, Борисоглібська церква, земляні укріплення дитинця і міста.
Рокитнянський район	Михайлівська церква, Миколаївська церква, Троїцька церква, церква Св. Йосифа, Покровська церква
Сквирський район	Спиридонівська церква
Ставищенський район	Церква Різдва Богородиці
Таращанський район	Церква Олександра Невського
Тетіївський район	Успенська церква, Михайлівська церква, Покровська церква, Георгіївська церква
Фастівський район та м. Фастів	Покровська церква, Дзвіниця Покровської церкви, Садибний будинок, Костел Святого Миколая, Іоанно-Златоустівська церква

Складено автором на основі [22]

Перелік парків-пам'яток садово-паркового мистецтва destinations Київської області [22]:

Таблиця 2.19

Перелік парків-пам'яток садово-паркового мистецтва destinations Київської області

Баришівський район	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Альта» м.з.
Ворзель	«Жорнівський» м.з.
Тетіївський район	«Дубовий гай» м.з., П'ятигірський парк м.з., парк «Чагари» м.з.
Смт Згурівка	Згурівський дендропарк м.з.
М. Кагарлик	Кагарлицький парк
М. Фастів	«Молодіжний» м.з., Фастівський парк м.з.
Ставищенський район	Ставищенський парк м.з.
Бориспільський район	Сулимівський парк м.з.
Переяслав-Хмельницький район	Ташанський парк м.з.
Білоцерківський район	«Томилівський» м.з.

Складено автором на основі [22]

Насиченість музеями на території DESTИНАЦІЙ Київської області [22]:

Таблиця 2.20

Насиченість музеями на території DESTИНАЦІЙ Київської області

Баришівський район	Баришівський музей Т.Г. Шевченко, Баришівський історико-краєзнавчий музей
Вишгородський район	Державний музей-заповідник «Битва за Київ у 1943 році», Хутір Савки, музей слідопитів
Ірпінь	Музей Григорія Кочура, Ірпінський краєзнавчий музей
Кагарлицький район	Державний музей-меморіал «Букринський плацдарм», Кагарлицький державний історико-краєзнавчий музей, Краєзнавчий музей села Гребені, Мирівський історичний музей, Музей бойової і трудової слави села Слобода
Макарівський район	Макарівський історико-краєзнавчий музей, Червоногірський краєзнавчий музей
Обухівський район	Обухівський районний історико-краєзнавчий музей, Музей А. С. Малишка, Музей-кімната Григорія Косинки, Історико-археологічний музей «Прадавня Аратта – Україна», Київський обласний археологічний музей, Музей козащини та бойової слави
Переяслав-Хмельницький	Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», котрий включає 25 музеїв

Складено автором на основі [22]

Як зазначалося вище, на території Київської області зберігалася велика історико-культурна спадщина, котра відіграє дуже важливе значення з пізнавально-культурної позиції для туристів. Музеї, галереї, архітектурні пам'ятки, парки, промислові організації – це все велика культурна система ресурсів DESTИНАЦІЙ, котра функціонує для задоволення туристичних потреб як вітчизняних, так і іноземних туристів, в тому числі і потреб місцевого населення, для їх пізнання обрядів, звичаїв, традицій, історії рідного краю тощо. Київська область гостинно відкриває свої рекреаційно-туристичні ресурси для оздоровлення, відпочинку, пізнання, окультування тощо.

Для успішного розвитку DESTИНАЦІЙ Київської області, треба звернути увагу на туристичний потік, тому що він являє собою один з найголовніших критеріїв успішного туристичного розвитку. Саме з туристичного потоку починається стратегія розвитку DESTИНАЦІЙ, створюються туристичні продукти, котрі в майбутньому можуть успішно функціонувати та мати великий попит.

Туристичні потоки Київської області за 2012 – 2017 роки представлені

в табл. 2.21.

Таблиця 2.21

Туристичні потоки Київської області за 2012 – 2017 роки

Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами	Іноземні туристи	Туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	Внутрішні туристи
2012	18341	532	14645	3164
2013	24459	299	18511	5649
2014	13143	18	11465	1660
2015	11560	5	10207	1348
2016	25008	-	22569	2439
2017	36982	11	34811	2161

Джерело:[22]

Отже, за статистичними даними ми бачимо, що через важку політичну ситуацію на сході країни, у 2014-2015 роках туристичний потік впав, але вже з 2017 року туристична ситуація поступово налагоджується, ринок туристичних послуг Київської області зазнає змін, збільшується потік іноземних туристів, туризм знову стає однією з найпопулярніших галузей, починають функціонувати нові туристичні проекти, відновлюються території, з'являються нові туристичні ідеї.

2.2. Оцінка індикаторів сталості за окремими елементами туристичної дестинації Київської області

Аналіз привабливості туристичних дестинацій є одним з найпріоритетніших факторів для оцінки конкурентоспроможності дестинації.

Туристична привабливість дестинації буває двох видів:

1. Потенційна, при наявних рекреаційно-туристичних ресурсах.
2. Реальна, котра характеризується туристичним інтересом та готові до подорожі, визначається за допомогою анкетувань у туристів.

На туристичну привабливість впливає ряд чинників дестинації, а саме:

1. Соціально-економічний чинник;

2. Туристично-рекреаційні ресурси;
3. Наявність необхідної інфраструктури.

Саме дані критерії являються першочерговими для складання туристичного інтересу та викликають бажання у туриста відправитися у подорож до конкретної дестинації. Привабливість туристичної дестинації формується з ряду мотиваційних характеристик, розглянемо їх більш детально:

1. Мотиватор № 1. Існування туристично-рекреаційних ресурсів на території дестинації, котрі викликають інтерес та бажання здійснити мандрівку саме в цю точку.

- Наявність культурно-історичних ресурсів та природних ресурсів: музейні комплекси, галереї, архітектурні пам'ятки, історичні, культурні, релігійні, фольклорні об'єкти, природні заповідники, об'єкти садового-паркового мистецтва тощо;

- Природно-рекреаційні ресурси: оздоровчі комплекси, санаторії, кліматологічні чинники, мінеральні джерела, нетрадиційні види медицини тощо;

- Івенти: різноманітні культурні, народні, музичні, фестивальні, музейні, гастрономічні події, виставки, ярмарки тощо.

2. Мотиватор № 2. Наявність необхідної інфраструктури.

Транспортна інфраструктура. Курсування громадського транспорту на території дестинації;

- HoReCa (ГРБ) – готельне забезпечення. Готелі, мотелі, хостели певного рівня;

- HoReCa (КаБаРе) – наявна інфраструктура для харчування: ресторани, кафе, бари, заклади національної кухні, гастрономічний туризм;

3. Мотиватор № 3. Туристична доступність.

- Візова категорія. Отримання, оформлення візи, ціновий чинник, терміни очікування;

- Цінова категорія. Вартість туру, вартість споживчих послуг,

проживання, туристичний трансфер;

- ТІЦ (Туристично-інформаційні центри), інформаційне забезпечення – буклети, вивіски, таблички мовою, котра доступна для туриста, персонал, котрий володіє мовою, доступною для туриста, достатнє інформаційне забезпечення в Інтернеті про дестинацію (сайти, відгуки, ЗМІ тощо)

4. Мотиватор № 4. Погодно-кліматичні умови. Погодні, кліматичні чинники на території дестинації, наявність пляжного туризму.

5. Мотиватор № 5. Цінова доступність. Співвідношення категорій ціна/якість, цінова доступність по відношенню до товарів, котрі споживаються за час візиту на території дестинації, або ж придбані в якості сувенірів.

6. Мотиватор № 6. Чинники безпеки туриста під час перебування на території дестинації.

- Екологічна ситуація. Стан екологічної ситуації на території дестинації, настільки він рекреаційно підходящий на даний момент для відпочинку, відсутність шкідливих речовин, відсутність шкідливих джерел, котрі забруднюють водойми та ґрунти, відсутність ризику появи техногенних катастроф, мале навантаження транзитного автотранспорту.

- Епідеміологічна ситуація;
- Наявний рівень злочинності;
- Забезпечення кваліфікованою медичною допомогою;
- Можливість не турбуватися за свій багаж під час перебування на території дестинації.

7. Мотиватор № 7. Загальний емоційний туристичний стан на території дестинації – комфортність, атмосфера туриста у цьому місці.

- Прихильність та доброзичливість місцевих жителів до туриста;
- Бажання комунікації, готовність допомогти туристу.

Для оцінки привабливості дестинацій Київської області, в соціальних мережах було проведено анкетування серед груп населення віком від 18 до 50 років, в якому взяло участь близько 800 респондентів, котрі оцінювали

фактори привабливості по шкалі від 1 до 5 балів. В анкетуванні взяли участь як місцеві жителі, жителі інших областей України, так і іноземні туристи. Для аналізу було взято за основу 5 доволі популярних туристичних регіонів Київської області, а саме:

1. Білоцерківський район, м. Біла Церква;
2. Сквирський район, с. Буки;
3. Ірпінський регіон, с. Ворзель – санаторний центр Київської області;
4. Переяслав-Хмельницький район, місто-музей Переяслав-Хмельницький;
5. Кагарликський район, м. Ржищів – важливий культурно-історичний центр Київської області.

Оцінка привабливості дестинацій Київської області в таблиці 2.22.

Таблиця 2.22

Оцінка привабливості дестинацій Київської області упродовж 2015-2017 рр.

Локація	Білоцерківський район	Сквирський район, с. Буки	Ірпінський регіон	Переяслав-Хмельницький район	Кагарликський район м. Ржищів
Курорти та санаторії	4	3	5	3	4
Мінеральні джерела	3	4	5	2	5
Пляжна зона	3	5	3	3	5
Культурно-історичні пам'ятки	5	5	4	5	4
Архітектурні пам'ятки	5	5	4	5	4
Івенти	3	3	4	4	3
Фестивалі	3	3	4	4	3
Атрактивність	5	5	5	4	5
Сезонність	4	4	4	5	4
Готелі	3	3	4	4	3
Ресторани	3	4	3	4	3
Транспорт	4	2	2	3	2
Якість доріг	3	3	3	3	2
Інформація про дестинацію	4	3	3	4	2
Екологічний стан	3	3	4	3	4
Рівень сервісу	3	3	4	3	3
Прихильність до туриста	4	4	5	4	4
Імідж	4	5	4	4	3
Емоційність туриста, загальне враження	3.5	3	4	4	3

Складено автором самостійно

Згідно даної оцінки привабливості туристичних destinations, приходимо до висновку, що загальна оцінка коливається від 3,5 до 4 балів, і загалом це не високі показники. Високі оцінки отримали природно-рекреаційні ресурси з високим рівнем атрактивності. Це – архітектурні, історичні, культурні об'єкти, музеї, а також наявність санаторіїв та курортів на території destinations. Низькі показники характерні в основному для категорії інфраструктури – готельної, транспортної, ресторанної, якості доріг; А також – недостатнім рівнем сервісу. Проблема викликана, можливо, низьким рівнем комерціалізації, але може бути вирішена за допомогою залучення інвесторів, значних капіталовкладень, реконструкції тощо.

Також проаналізуємо конкурентів Київської області по різних туристичним напрямкам:

1. Конкурентні destinations з кінного туризму. Конкурентні зони: Чернігівська область, Черкаська область, Полтавська області:

- Кінно-спортивний клуб «СВАН» с. Геронимовка, Черкаська область;
- Кінно-спортивний клуб «PEGAS» с. Вергуни, Черкаська область;
- Поні-клуб «Кентаврик» м. Черкаси;
- Кінний клуб «Мустанг» м. Черкаси;
- Кінна база «Елеонор» с. Полуботки, Чернігівська область;
- Кінний клуб «Казка» м. Чернігів;
- Кінний двір «Седневський» м. Чернігів;
- Кінний клуб «Імпульс» с. Супрунівка, Полтавська область;
- Кінний клуб «Гармонія» м. Полтава.

2. Конкурентні destinations з рибало-мисливського туризму. Конкурентні зони: Вінницька область, Чернігівська область, Полтавська області:

- База рибальства «Надія» Вінницька область;
- Рибальський двір «Імперію» Вінницька область;
- База відпочинку «Рибачок» м. Вінниця;

- Риболовно-мисливська база «Пелікан» с. Козелець, Чернігівська область;
- Риболовно-мисливська база «Вершина де Люкс», Чернігівська область;
- Риболовна база «Сорокошичі», Чернігівська область;
- Риболовна база «Берег» Кобелякський район, Полтавська область;
- Став «Пан Карась» Кобелякський район, Полтавська область.

3. Конкурентні дестинації за рекреаційним спрямуванням: відпочинок та проживання. Конкурентні зони: Черкаська область, Вінницька область, Полтавська, Чернігівська:

- База відпочинку «Едем» Полтавська область;
- Санаторій «Псел» с. Велика Багачка, Полтавська область;
- Туристична база «Тополь» с. Келеберда, Полтавська область;
- База відпочинку «Маяк», Полтавська область;
- Парк-готель «Тихий Ліс», Черкаська область;
- Еко дім «Крива Липа», с. Проховка, Черкаська область;
- Туристична база «Кльове місце», Вінницька область;
- Садиба «Гай», Житомирська область;
- Готельно-ресторанний комплекс «Голд», м. Чернігів.

Отже, коротко проаналізувавши конкурентні дестинації Київської області, можна відмітити, що різноманіттям та оригінальністю вони особливо не відмічаються, пакет туристичних послуг у конкурентів практично ідентичний Київській, якість послуг на досить низькому рівні, інфраструктура слабка та нерозвинена, також слабким критерієм у конкурентів, варто відмітити – менеджмент. Туристичні концепції не на високому рівні. Із переваг – насиченість природними ресурсами, різноманіттям історичних та культурних пам'яток, та непоганим рівнем гостинності для туристів.

2.3. Дослідження впливу факторів на формування умов сталого розвитку туризму в Київській області

Інфраструктура туристичної дестинації – це один з найголовніших та ключових факторів, котрий впливає на рішення туриста на користь приїзда на територію дестинації, а також – на подальші візити. Категорія № 1 – транспортна інфраструктура.

Короткий опис транспортного сполучення дестинацій Київської області представлено у табл. 2.23.

Таблиця 2.23

Транспортне сполучення дестинацій Київської області

Показник	Характеристика
Дороги	Сучасний стан – незадовільний. Більшість доріг у селах дестинацій знаходяться в регресивному стані.
Стоянки туристичного транспорту	Присутні. Регулярний транспорт курсує кожні 15 хвилин. Світлофори на перехрестях присутні лише у великих містах.
Авто на прокат	Є. «SIXT Бориспіль», м. Бориспіль
Велосипедна інфраструктура	Досить розвинена. В м. Ірпінь функціонує громадський проект «Велосипедний Ірпінь». Велосипедні доріжки є в парках «Центральний», «Дубки», «Покровський», «Правика». В Київській області діють такі велосипедні маршрути: Маршрут 1 - Київ - Біличі - р. Ірпінь - Романівка - Горенка - Пуща – Виноградар (52 км) Маршрут 2 - Виноградар - Пуща - Гута Межигірська - Мощун - Горенка – Виноградар (60 км) Маршрут 3 - Катюжанка - Гута Катюжанская - Рудня Диммерская - Володимирівка - «Дніпровсько - Тетерівський заповідник» - Любидва - «Дніпровсько-Тетерівський заповідник» - Авдєєва Нива - Любимівка - Федорівка - Кам'янка - Димер - Рикун - Литвинівка - Тарасовщина - Гаврилівка - Раківка - Мощун – Київ (120 км)
Логістичні комплекси	Присутні, загалом дев'ять. Локація – Бориспільський, Броварський, Васильківський райони
Дорожня навігація	Розвинена слабо
Туристичні маршрути	Лише на стадії впровадження
Електронні карти	Відсутні

Транспортне сполучення дестинацій Київської області:

1. Доволі розвинений залізничний транспорт. Експлуатаційна довжина залізниці – 1100 км.
2. Лінії, котрі проходять через територію Київської області: Москва-Київ-Львів, Київ-Дніпро-Донецьк.
3. Електрифіковані приміські ділянки залізниці: Київ–Фастів–Козятин, Київ–Фастів–Миронівка, Київ–Тетерів, Київ–Ніжин.
4. Найважливіші автомобільні дороги: Санкт-Петербург–Київ–Одеса, Київ–Харків, Київ–Дніпро.
5. Судноплавство по Дніпру, Десні, Прип'яті.
6. У Києві – аеропорти Бориспіль і Жуляни.
7. Військові аеродроми у Білій Церкві та Ірпені.
8. Газопроводи: Уренгой–Помари–Ужгород, Шебелинка–Полтава–Київ [22].

Фастів являється великим транспортним вузлом, Біла Церква – один із найбільших транспортних вузлів Київської області, через який проходять ряд національних автострад європейського значення, важливі залізничні шляхи. У місті функціонує військовий аеродром (рис. 2.15).

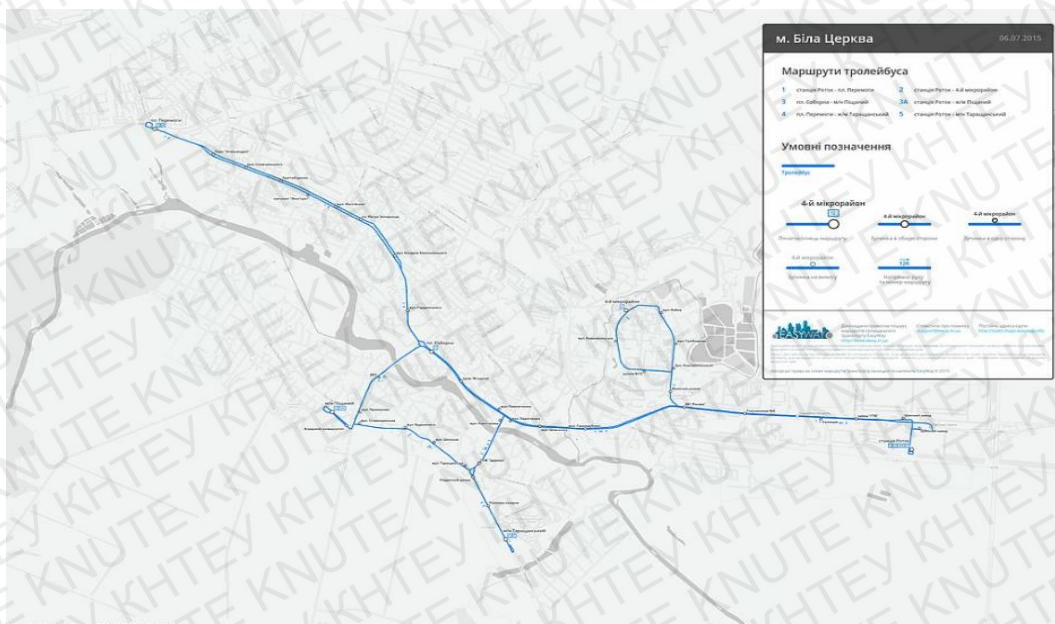

Рис. 2.15. Тролейбусні маршрути у м. Біла Церква

Джерело:[22]

У с. Чирське Переяслав-Хмельницького району функціонує Переяслав-Хмельницький річковий порт, підприємство річкового транспорту.

В цілому, в Київській області досить непогано функціонують міжнародні та державні транспортні шляхи. Проте, головною проблемою транспортної інфраструктури DESTИНАЦІЙ Київської області залишається дорожнє покриття та погана якість доріг. Крім цього, необхідно виділити слабке функціонування вказівників та ознакувань на дорогах DESTИНАЦІЙ, котре є лише в великих містах, та відсутнє або в поганому стані – в селах. Необхідно в обов'язковому порядку вирішити проблему з дорожніми знаками, адже це дуже важливий складовий елемент транспортної інфраструктури, та важливий критерій для зручного та приємного перебування туристів на території DESTИНАЦІЙ.

Категорія № 2 – інфраструктура харчування DESTИНАЦІЙ Київської області.

На території DESTИНАЦІЙ функціонують близько 600 підприємств ресторанного господарства.

Таблиця 2.24

Підприємства ресторанного господарства в Київській області

Продовольчі товари	Мережі супермаркетів «Сільпо», «Фуршет», «АТБ», «Novus», «Малина-маркет», «Еко-маркет», «МегаМаркет»
Заклади туристичного та місцевого харчування. Перераховані найвідвідуваніші ресторани та кафе серед туристичного населення у 2018 році	Ресторан «Belvedere», ресторан «Yoko», гастробар «Імбир», ресторан «Сулико», Рибачий хутір – Білоцерківський район Ресторан «Kidev», ресторан «Стефанія», ресторан «Mama» м. Фастів Ресторан «Toscana Grill», амбар «Стейк Хаус», кафе «Монокль», кафе «Wood-food» м. Буча Ресторан «Шкипер», ресторан «La Crevet», ресторан «Queen country club», магазин-кафе «Roses» - Ірпінський район Парк-кафе «Marianna», ресторан «Царьград» - Бориспільський район Ресторан «Old Tallin», парк-кафе «Crazy BBQ» м. Славутич Кафе «Desyatka Cafe» м. Чорнобил Ресторан «Любокрай», кафе-бар «ДухSS» - Переяслав-Хмельницький район

Гастрономічні фестивалі – фестиваль «Вуличної їжі»	Організуються на Різдвяні свята та дні міста
Фестивалі національної кухні	Організуються на Масницю та дні міста

Джерело:[22]

На території дестинацій Київської області достатньо непогано розвинена харчова інфраструктура, котра насичить потреби туристів у харчуванні, багато закладів харчування пропонують відвідувачам кухні різних народів світу, в той час, як індустрія національної та регіональної кухні представлена поки що слабо. На території дестинацій функціонують десятки ринків, сотні магазинів продуктів харчування. Асортимент харчових товарів досить високий. Цінова політика задовільна.

Категорія № 3 – інфраструктура проживання.

На території дестинацій Київської області на даний момент функціонують сотні готелів, декілька десятків мотелів та баз відпочинку, декілька хостелів, котрі представлені різноманітним рівнем обслуговування та якості. Також здаються квартири. Найбільша концентрація зосереджена в м. Біла Церква, де досить непогано розвинена готельна інфраструктура. Позиція Київської області за кількістю розміщення у колективних засобах розміщення – сьома, за статистичними даними 2017 року [22].

Таблиця 2.25

Інфраструктура проживання в Київській області

КЗР	Місця у КЗР	Кількість осіб	Іноземців	Туристи, обслуговані суб'єктами туристичної діяльності
176 одиниць, 11, 3%	15, 6 тис.	293, 8 тис.	29, 3 тис.	25, 0 тис.

Джерело:[22]

Функціонуюча інфраструктура проживання в Київській області (табл. 2.26).

Функціонуюча інфраструктура проживання в Київській області

Готелі, мотелі	Готель «City Park Hotel», «Київ», «Chalet», «Соборний», готель «Центральний», готель Обрій», Гостинний двір», «Трактир», «Клар», «Рось», готель «Візит», «Рось», «Диліжанс», «Місце під сонцем» - Білоцерківський район, готель «Victoria Park Hotel», «Зелена Буча» - м. Буча, готель «Едем», «4 сезони», «Золотий Лев» - м. Бориспіль
Хостели	М. Біла Церква, м. Бориспіль. В цілому на території дестинацій їх досить мало.
Оздоровчі санаторії	Концентрація в Ірпінському районі та с. Ворзель
Дитячі табори	Присутні, проте розвинені слабо. У місті Переяслав-Хмельницький функціонує англомовний табір. Дитячий табір «Зона розвитку Кавун», дитячий табір «Лісовий, «Енергія», «Мрія» - с. Ворзель Дитячий табір «Славутич», «Парауа» - м. Переяслав-Хмельницький. Дитячий табір «Jamm», «Каштан» - м. Козин
Кемпінги	Відсутні

Джерело:[22]

В цілому інфраструктура проживання розвинена недостатньо сильно, лише в туристичних містах, але навіть в них багато туристів скаржаться на якість та обслуговування, що є досить регресивним фактором. В майбутньому при впровадженні туристичних продуктів, в моменти пікової сезонності, буде, звичайно, потреба в комфортному проживанні для туристів, з високим рівнем обслуговування та співвідношенні ціна/якість, тому дану галузь потрібно розвивати з залученням також місцевих жителів, котрі можуть розміщувати туристів у власних оселях. Також необхідно впровадити хостели – ідеальні варіанти розміщення для індивідуальних мандрівників.

Категорія № 4 – відпочинок.

Інфраструктура сфери відпочинку в Київській області

СПА-готелі	Присутні, проте мало.
Аквапарки, басейни, сауни	Є, але недостатньо.
Футбольні поля, стадіони, майданчики	Є, проте розвинені слабо
Дитячі кімнати	Є, але лише в великих торгівельних центрах
Кінотеатри, театри	Лише в великих ТЦ
Пляжний відпочинок	Є місця для купання, проте умови та якість погана
Клуби	Є
Лавочки	Є, проте недостатньо, та не в дуже гарному стані

Складено автором самостійно

На території дестинацій зона відпочинку як для дорослих так і для дітей розвинена слабо. Ця категорія є важливою, оскільки туристу крім природних та архітектурних ресурсів дестинації захочеться також виділити час і для дозвілля. Особливо це треба враховувати для туристів, котрі приїжджають не на один день, та з дітьми. СПА-готелів та сама індустрія краси розвинена лише в санаторних містах, до котрих потрібно долати десятки км. Місця для дитячого відпочинку недостатньо, дитячі кімнати функціонують лише в великих ТЦ, та навіть не у всіх.

Категорія № 5 – гігієна.

Таблиця 2.28

Інфраструктура сфери гігієни в Київській області

БЮ-туалети	Відсутні
Громадські туалети	Мало, та в поганому стані
Смітники	Є, проте в поганому стані
Бювети	Є, якість води задовільна

Складено автором самостійно

Категорія № 6 – Кваліфікована медична допомога (табл. 2.29).

Таблиця 2.29

Інфраструктура сфери кваліфікованої медичної допомоги в Київській області

Аптеки	Достатня кількість
Медична допомога	Присутня, проте на недостатньо високому рівні

Складено автором самостійно

Категорія № 7 – люди з обмеженими можливостями. Інфраструктура для людей з обмеженими можливостями, нажаль, відсутня та даний фактор на даний час є досить проблемним на території дестинацій, та загалом для всієї країни.

Категорія № 8 – інформаційне забезпечення. Інтернет-ресурсів мало, недостатність інформації про дестинації, немає комплексного підходу, відсутні власні сайти. Інформація, котра є в Інтернеті не задовольняє потреб потенційного туриста, оскільки це загальна інформація, а не туристична.

Відсутність ТІЦ, путівників, буклетів. Туроператори, котрі функціонують на території дестинацій [22]: туроператор «Ювен», м. Бровари, Турагент «AA Taurus Travel», Турагент «Brother's Travel», Турагент «ACTION travel», Турагент «MIRUM», Турфірма «Сто доріг», м. Біла Церква, Туроператор «MAKiNTOUR», Туроператор «Роксолана – Тур».

На основі проведеного дослідження впливу факторів на формування умов сталого розвитку туризму в Київській області проведемо SWOT-аналіз дестинацій (табл. 2.30).

Таблиця 2.30

SWOT-аналіз дестинацій Київської області

<p style="text-align: center;">Сильні сторони</p> <p>Насиченість природними, архітектурними, культурними ресурсами; Вигідне ГП; Близькість до столиці; Непогано розвинена інфраструктура; Сприятливі кліматичні умови</p>	<p style="text-align: center;">Слабкі сторони</p> <p>Корупція; Небезпечні об'єкти; Поганий екологічний стан; Утилізація сміття; Відсутність іміджу; відсутність реклами; Недостатній рівень сервісу Низький рівень комерціалізації Дороги Недостатній рівень інформаційного забезпечення</p>
<p style="text-align: center;">Можливості</p> <p>Заохочування українців до внутрішнього туризму; Заохочування місцевих жителів та інвесторів; Покращення політичної ситуації Об'єднання з ЄС; Створення заохочувальних івентів</p>	<p style="text-align: center;">Загрози</p> <p>Регрес політичної ситуації на сході країни; Економічна нестабільність; Нестабільність грошової валюти; Погіршення екологічного стану; Постійні від'їзди місцевого населення для роботи закордон чи в столицю; Міжнародні конфлікти</p>

Складено автором самостійно

Отже, протягом 2015-2017 рр., що відзначилися економічною нестабільністю, стихійними бідами, політичними і соціальними хвилюваннями, подіями на сході України туристичні подорожі показали свою вразливість перед впливом шоккових ситуацій в короткостроковій перспективі. Матеріально-технічні фактори характеризують стан і можливості матеріально-технічної бази туризму. Її розвиток, а також створення нових форм обслуговування туристів веде до інтенсифікації

туристичних переміщень. Серед основних причин відставання туристичної галузі Київської області від світових стандартів виділяють: низький професійний рівень підготовки персоналу, дилетантські методи управління і обслуговування, низька якість сервісу; економічна і політична нестабільність у країні; нерозвинені системи зв'язку і комунікацій; екологічні проблеми. Нестабільний розвиток туризму в Київській області спричинений наступними факторами: недостатність методичної та організаційної підтримки туристичної галузі, невеликі обсяги інвестицій у розвиток матеріальної бази, технологічна відсталість галузі, невідповідність законодавчо-правової бази сучасним вимогам спричинила відсутність відповідних взаємопов'язаних та несуперечливих інструкцій та нормативних документів. Туризм Київської області має багато проблем, які необхідно розв'язати за допомогою вдосконалення системи і механізмів регулювання, а саме: внесення до чинного законодавства змін та доповнень.

Висновки до розділу 2

Отже, за результатами проведеного дослідження варто зробити відповідні висновки:

1. Зазначено, що у 2014-2015 роках туристичний потік впав, але вже з 2017 року туристична ситуація поступово налагоджується, ринок туристичних послуг Київської області зазнає змін, збільшується потік іноземних туристів, туризм знову стає однією з найпопулярніших галузей, починають функціонувати нові туристичні проекти, відновлюються території, з'являються нові туристичні ідеї.
2. Досліджено, що згідно оцінки привабливості туристичних дестинацій, приходимо до висновку, що загальна оцінка коливається від 3,5 до 4 балів, і загалом це не високі показники. Високі оцінки отримали природно-рекреаційні ресурси з високим рівнем атрактивності. Це –

архітектурні, історичні, культурні об'єкти, музеї, а також наявність санаторіїв та курортів на території дестинацій. Низькі показники характерні в основному для категорії інфраструктури – готельної, транспортної, ресторанної, якості доріг; А також – недостатнім рівнем сервісу. Проблема викликана, можливо, низьким рівнем комерціалізації, але може бути вирішена за допомогою залучення інвесторів, значних капіталовкладень, реконструкції тощо.

3. Обґрунтовано, що в цілому, в Київській області досить непогано функціонують міжнародні та державні транспортні шляхи. Проте, головною проблемою транспортної інфраструктури дестинацій Київської області залишається дорожнє покриття та погана якість доріг. Крім цього, необхідно виділити слабке функціонування вказівників та ознакувань на дорогах дестинацій, котре є лише в великих містах, та відсутнє або в поганому стані – в селах.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДЕСТИНАЦІЇ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Напрями вдосконалення механізму забезпечення сталого розвитку туристичної дестинації Київської області

В сучасній територіальній туристсько-рекреаційній системі Київської області існує ряд важливих проблем: населення регіону недостатньо підготовлене до рекреаційного підприємництва; відсутні стабільні механізми регулювання господарських відносин; економічні важелі та стимули розвитку рекреаційної сфери лише формуються.

Головною проблемою розвитку сталого туризму Київської області є відсутність системної підтримки та розбудови туристичної інфраструктури, кластерного та єдиного концептуального підходу в формуванні та просуванні туристичних продуктів регіону, а також відсутність розвитку наявного туристичного потенціалу, який безумовно є одним з найбагатших в Україні.

В туристсько-рекреаційній сфері Київського регіону найбільш гострими є такі проблеми сталого розвитку: відсутність науково обґрунтованих рекомендацій щодо раціонального використання природних територій областей; розрив між існуючими вимогами туристів і кваліфікацією працівників туристських, санаторно-курортних територій областей; відсутність підрозділів із питань туризму в структурі виконкомів міських (міст обласного значення) рад, райдержадміністрацій; невідповідність якісних характеристик та організаційно-економічних механізмів функціонування рекреаційної і транспортної інфраструктури; незадовільний стан під'їзних шляхів до об'єктів туристських відвідувань; відсутність державного фінансування заходів, спрямованих на популяризацію туристського продукту області на внутрішньому та

міжнародному ринках туристських послуг; невідповідність більшості закладів розміщення міжнародним стандартам (високий ступінь морального та фізичного зносу матеріально-технічної бази підприємств, технологічна відсталість, низький рівень комфортності проживання та послуг, що надаються); низька ефективність діючих механізмів заохочення інвестицій щодо будівництва і реконструкції готелів та інших об'єктів туристської та курортно-рекреаційної сфери; низький рівень маркетингових досліджень туристсько-екскурсійної діяльності; слабкість її інформаційно-рекламного забезпечення на загальноукраїнському та міжнародному ринках; недоліки територіальної організації туристсько-екскурсійних маршрутів.

На території Київської області знаходиться близько 6000 об'єктів культурної спадщини, з них 2010 пам'яток археології, 1164 – пам'ятки історії, 164 – пам'ятки архітектури. Це давні поселення, городища, могильники, кургани, змійові вали, місця битв та історичних подій, археологічні пам'ятки, занесені до Реєстру нерухомих пам'яток, пам'ятки національного значення, серед яких більшість – це культові споруди XVI-XIX століть. Вони розкривають широкі можливості для задоволення найвибагливіших культурно-пізнавальних потреб як жителів Київщини так і туристів з України та світу.

Тому мною розроблено тур, який допоможе просуванню сталому розвитку туризму в Київській області. Й залучить туристів до цього регіону. Й підніме внутрішній й зовнішній туризм.

Тур вихідного дня «Цікаві місця Київської області»

Цей тур пропонує можливість гостям столиці її жителям, та жителям Київської області побачити область з трохи іншого боку та дізнатися про неї багато цікавого й відкрити щось нове. Це чудовий спосіб покращити сталий туризм Київської області.

Коли проводиться екскурсія:

2018 - Березень Квітень Травень Червень Липень Серпень Вересень Жовтень

2019 - Березень Квітень Травень Червень Липень Серпень Вересень Жовтень

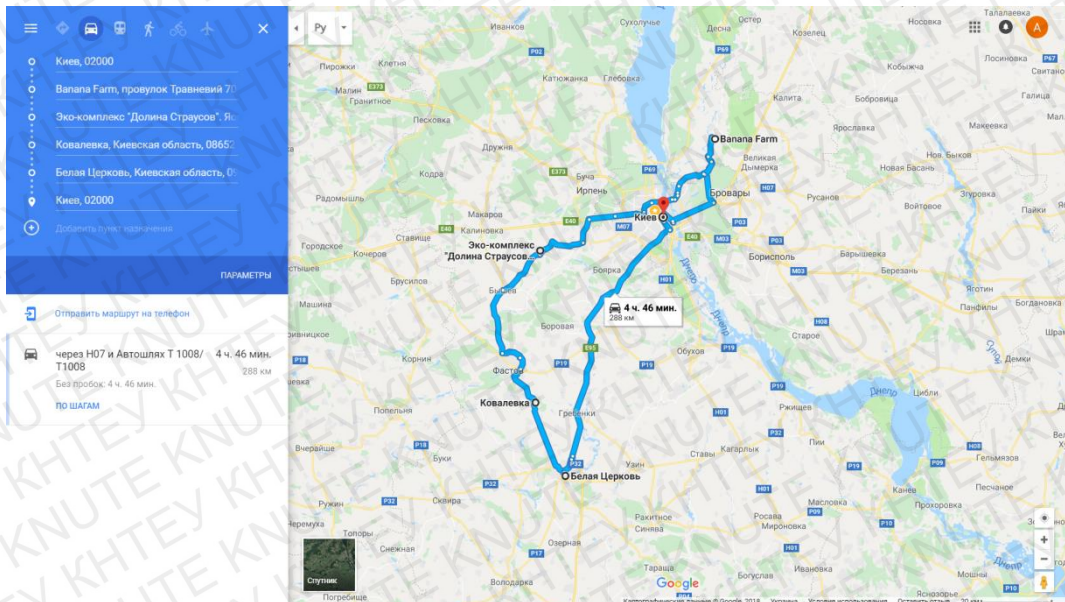

Рисунок 3.1. Карта маршруту туру

Розроблено автором самостійно

Як видно з рис.3.1, першим пунктом є відвідування туристичного об'єкта «Бананова роща», програма екскурсії представлена у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Програма проведення екскурсії «Бананова роща»»

«Бананова роща»	
7.00	Збір на Площі центрального вокзалу
7.30	Виїзд
8.30	Прибуття до «Бананової рощі»
8.30-9.30	Екскурсія
9.30-10.00	Вільний час
10.00	Посадка на транспорт

Складено автором самостійно

Опис «Бананова роща». Під Києвом в 43 км від столиці це унікальне в своєму роді місце – тропіки. Саме тропіки, в яких вирощують найрізноманітніші і екзотичні тропічні плоди. Кількість екзотичних рослин на метр квадратний тут зашкалює. Тут вирощують каву, інжир, ананаси, різні сорти мандарин, фейхоа, різноманітні сорти бананів, лимони, гранати. Всього понад 50 сортів тропічних рослин. Господар, Анатолій Васильович Патій, селекціонер і власник цієї диво-теплиці, з гордістю проведе для вас

екскурсію. Він вивів особливий карликовий сорт бананів, який назвав «київським». Кожен тут можете купити бананове дерево собі додому. Зверніть увагу і на вироби дружини власника «бананової плантації».

- Ви дізнаєтеся як і чому цвітуть і плодоносять банани, ананаси, апельсини, кумкват і лимони в Києві круглий рік;
- Ви відчуєте, як пахне знаменитий fleur d'orange і побачите, як він цвітеЖ
- Ви відчуєте - як це в тропіках і сфотографуєтеся під справжнім банановим деревом;
- Ви зможете забрати з собою шматочок літа, купивши невелике деревце апельсина або лимона, папайї, інжиру, карликового банана або ананаса. А якщо захочете, то і все разом!
- Ви отримаєте детальну консультацію по догляду за цими диворослинами і зможете виростити тропічний врожай у себе вдома.

Наступним пропонуємо відвідати об'єкт «Страусина ферма», програма даного етапу представлена у таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Програма проведення екскурсії «Страусина ферма»»

Страусина ферма	
11.30	Приїзд до «Страусиної ферми»
11.30-13.00	Екскурсія
13.30	Посадка на транспорт

Складено автором самостійно

Опис «Страусина ферма». Найбільша в Україні страусина ферма розташована в одному з мальовничих куточків Київщини, всього за півгодини їзди від столиці. Територія, тільки основного поля ферми, займає без малого два десятки гектарів, а під вирощування кормів відведено - шістдесят. Маточне поголів'я страусів завезено в квітні 2001 року і вже через місяць - у червні з'явилися на світ перші київські страусята. Загальна кількість страусів, різного віку, що одночасно знаходяться на фермі

перевищує сотню. Обслуговує птахів десятків фахівців, які одночасно ведуть наукові і селекційні роботи. Страуси чудово адаптувалися до українського клімату і вітчизняним кормів. Ви зможете максимально близько наблизитися до Чорного африканського страуса, в той час як екскурсивод розповість Вам, в чому особливість найбільшого птаха на землі, як вони живуть в дикій природі, а як на українській фермі.

Таблиця 3.3

Програма проведення екскурсії «Село Ковалівка»

Село Ковалівка	
14.30	Приїзд до с.Ковалівка
14.30-16.00	Обід, коротка екскурсія по селу, вільний час
16.00	Посадка на транспорт

Складено автором самостійно

Опис Ковалівка. Село вражає неймовірною для української глибини чистотою, якістю доріг, розкішної інфраструктурою: церква Різдва Богородиці, лікарня, будинок культури, гімназія, шикарний ресторан "Земля мрії", піцерія, салон краси, ставок з альтанками і лебедями, газони і клумби. Виділяється помпезний особняк Засух.

Таблиця 3.4

Програма проведення екскурсії по місту Біла церква

Місто Біла Церква	
16.30	Приїзд до білої церкви
16.30-18.30	Екскурсія по місту
18.30-19	Вільна година
20.00	Посадка на транспорт
21.30	Приїзд у Київ

Складено автором самостійно

Опис. Місто багате унікальними для України пам'ятками, в тому числі єврейської спадщини. Тут є собор висотою 40 метрів, зведений в 1839 році, церква, споруджена Мазепою, монастир Марії Магдалини, величний костел,

історичні торгові ряди, склад-палац і багато іншого.

У центрі міста знаходиться старий водяний млин. Не дивлячись на те, що будова досить старе, млин функціонує. Згідно відгуками мандрівників – сюди варто прийти, щоб помилуватися на мальовничі пейзажі.

Комплекс торгових рядів в Білій Церкві побудований на поч. ХІХ ст. графом Браницьким. Прижилося назву «Брум» розшифровується як «Браницьких Універсальний Магазин». Комплекс побудований в стилі раннього класицизму. Старий Брум досі використовується за призначенням – тут розміщені магазини і кафе.

Ще однією визначною пам'яткою Білої Церкви, безпосередньо пов'язаної з графами Браницькими, є Зимовий палац. Це зимова резиденція графів, тому що влітку вони жили в палаці в парку «Олександрія», який, на жаль, не зберігся. Зимовий палац побудували в 1796 році. Будівля зведена в характерному стилі тієї епохи – класицизм. Опинившись біля палацу, уявляєш, які бенкети та бали влаштовували графи.

Таблиця 3.4

Розрахунок вартості туристичного продукту

Статті	Вартість
Транспортне обслуговування по маршруту	100
Гід	50
Екскурсія на банановій фермі	60
Екскурсія Страусина ферма	100
Екскурсія - с.Ковалівка	50
Екскурсія по Білій церкві	60
Обід в ресторані	80
Страховання	80
Ціна 580 грн (Ціни білетів входять до ціни туру)	

Складено автором самостійно

Таким чином, загальна вартість туру вихідного дня «Цікаві місця Київської області» складе 580 грн.

3.2. Обґрунтування ефективності реалізації запропонованих заходів забезпечення сталого розвитку туристичної дестинації Київської області

Очікуваним результатом від туру є:

- зростання загального обсягу туристичних та екскурсійних відвідувань Київського регіону;
- зростання позитивного туристичного іміджу Київської області;
- зростання обсягів надходжень до бюджетів усіх рівнів від сфери туристичних та рекреаційних послуг;
- створення умов для сталого розвитку регіону, підвищення рівня життя населення, створення нових робочих місць;
- підвищення обізнаності національної та міжнародної спільноти стосовно туристичного та рекреаційного потенціалу Київської області.

У ході реалізації Програми має бути забезпечено:

- створення бренду Київської області із єдиною концепцією розвитку та пропаганди туризму;
- створення позитивного іміджу Київської області стосовно туристично-рекреаційного потенціалу;
- надання та розповсюдження інформації щодо туристично-рекреаційної привабливості Київської області;
- залучення інвесторів до реалізації інвестиційних проектів туристично-рекреаційної спрямованості;
- забезпечення представництва на туристичних виставках і форумах кращих туристичних об'єктів, суб'єктів та проектів підприємств і організацій Київської області;
- створення сприятливих умов для залучення інвестицій в сферу туризму та рекреації в райони та міста Київської області.

Бананова роща як унікальне на сьогодні для Київської області підприємство потрібно розширити по всій Україні. Теплиці в яких

вирощують різні види цитрусових потрібно використовувати в бальнеологічних цілях для оздоровлення приїжджих туристів. Та потрапити серед зими в тропіки й побачити як ростуть екзотичні рослини, почути яку користь вони приносять, й мати змогу взяти невеликий садженець до дому захоче багато хто з українських туристів. З цитрусів також можна робити спеціальні пахучі масла які добре впливають на здоров'я. Продаж самих фруктів національного виробництва. А залишки від фруктів можна переробляти в екологічно чисті добрива

Фруктові дерева в будинку - це не тільки красиво, оригінально і екзотично. Виявляється, вони мають унікальні лікувальні властивості. Цитрусові вбивають 90% хвороботворних бактерій в приміщенні.

Вирощені екологічно чисті фрукти прекрасно діють на організм людини, знищуючи навіть пухлини. Наприклад, інжир - безцінна рослина, яке чистить аорту, не допускає інсультів і інфарктів, його листя і плоди містять речовину, виліковує від раку і саркоми. Соком мандаринів можна загоювати рани і незагойні виразки, в Японії і Китаї їм лікують навіть екзему. А за допомогою соку мурайя можна продовжити людське життя. Саджанці в квартирах скрашують життя, підвищують працездатність, знімають втому і очищають повітря. Наприклад, в Японії провели експеримент - ставили квітуче дерево лимона, апельсина і мандарина в кімнаті, де працюють комп'ютерники. І як результат - люди робили в 10 разів менше помилок при виконанні складних комп'ютерних завдань. Хитромудрі і практичні японці не розгубилися: поїхали на плантації, де ростуть лимони і апельсини, абсорбували їх запах і пропустили через кондиціонери в конструкторські бюро і НДІ. Навіть індійські йоги ще три тисячі років тому знали цілющі властивості цитрусових. Саме вони дали назву лимону - "Чи мун" - що перекладається, як "плід для матерів". Лимони давали вагітним жінкам, щоб легше пройшли пологи.

Страусина ферма. «Тримати страусині ферми в Україні вигідно. Страуси досить невибагливі, добре переносять наш клімат. Особливо

люблять купатися в снігу. Страуси взимку відчують себе краще, ніж в спекотні літні дні. Пух і перо - прекрасний ізолятор, коли зовсім холодно, страуси опускають крила, щоб зігріти лапи, - пояснює Олександр Миколайович. - Попит на таку продукцію вже поступово з'являється, а ринок ній ще не перенасичений».

"Особливо людям подобається пробувати омлет зі страусиних яєць. Одне яйце важить близько 1,5 кілограма. Це приблизно 30 курячих яєць. Їм можна нагодувати десятох людей. Шкаралупу з яєць купують художники, роблять з них писанки." Каже хазяїн ферми .

Користь м'яса страуса полягає в його хімічному складі. Багатий цей продукт білком, який важливий для нормальної життєдіяльності організму. Також виділяється таке м'ясо невеликою кількістю холестерину. До складу м'яса страуса входить калій, який не тільки нормалізує тиск, а й покращує роботу серцево-судинної системи. Варто також сказати, що цей продукт є низькокалорійним, тому його можна сміливо включати в свій раціон харчування, не боячись за фігуру. Рекомендується вживати страви, приготовані з м'яса страуса, людям, у яких є серцева недостатність, цукровий діабет, анемія і проблеми з тиском. Допомогає цей продукт швидше відновитися в післяопераційний період, а також після важкого захворювання. Покращує м'ясо страуса і роботу травної системи

Виходячи з цього страусина ферма як елемент сталого туризму добре підходить. Все що виробляються на фермі може використовуватися для заохочення туристів. Екскурсії по фермі. Продаж яєць, пір'я та м'яса це все екзотика для українського туриста та для багатьох іноземних туристів також.

А м'ясо взагалі має добрий вплив на організм людини й допомагає відновленню організму після операції й тяжкої хвороби. Також ферма добре витримує велику кількість людей й птахи й звірі почувають себе комфортно. Ферма має дуже великий поріг зношування.

У таких місцях як «Бананова роща» та «Страусина ферма» можна займатись або винятково еко туристичною та освітньою-дослідницькою

діяльністю, або поєднувати з цим еко виробничу діяльність, засновуючи еко туристичні ферми з розведення місцевих чи екзотичних тварин або вирощуючи такі ж рослини. Деякі еко підприємства займаються як продажем своєї продукції, так і організацією екскурсій, деякі – лише останнім. Так як продукція яку випускають такі місця може привабити туристів своєю екзотичністю.

Я пропоную посилити рекламу завдяки тур фірмам. Таким чином це великий розвиток для екологічного туризму в Київській області який привабить іноземних туристів.

Браницьких Універсальний Магазин Комплекс торгових рядів в Білій Церкві побудований на поч. ХІХ ст. графом Браницьким. Прижилося назву "Брум". Це старовинна будова яку замість того щоб зробити візитівкою міста міська влада просто залишила без належного нагляду.

Для того щоб повернути туристів до цього місця:

1. Всю зону навколо площі треба робити пішохідною, залишивши можливість проїзду лише для службового транспорту.
2. Парк навколо БРУМу грамотно засадити травою та кущами, дати можливість людям відпочивати прямо на газонах.
3. Також потрібні лавки-лежаки, місця для сидіння. Двір торгових рядів обов'язково має бути прохідним для всіх.
4. Якщо є технічна можливість, то відремонтувати фонтан в центрі.
5. Сам двір в ідеалі перемостити бруківкою, поставили декілька акуратних столиків з навісами від сонця.
6. Не має бути ніяких орендаторів з наливайками, косметикою страхуванням, одягом та ін. Більшість крамниць повинні бути зайняті товаром, що так чи інакше пов'язаний з туризмом. Сувенірні крамниці, книжкові магазини, прохолодні напої та морозиво, кав'ярні, кілька пристойних закусточних, та інше подібне.

Ці дії допоможуть відновити та історичну привабливість цьому місцю.

Водяний млин в Білій Церкві. Млин був збудований у 1854 році онуком

Олександри Браницької Владиславом. Цей млин був одним з найпотужніших у всій губернії - він змелював понад 50 тисяч пудів борошна на рік. Зараз він хоч й працює але знаходиться в занедбаному стані.

Звичайно, доля старовинного млина могла скластись по-іншому. Наприклад, у Закарпатті водяні млини є туристичними об'єктами. Розташований у мальовничому куточку Білої Церкви, млин Браницьких міг би стати справжньою окрасою міста. Після реставрування млина з нього можна було б зробити музей. В якому відтворилася тематика років побудови млина. Також в цьому млині можна біло б зробити пекарню яка б пропонувала би випічку з борошна яке перемелювалося на цьому млині. Це привабляло би більше туристів до міста.

Село Ковалівка цікаве тим що воно виглядає як європейське село. В якому розвинена інфраструктура що цілком підходить для іноземних туристів. В цю село добре розвивати сільський та екологічний туризм що добре приваблює іноземних туристів. Так як сільська місцевість добре поєднуються з європейською чистотою в цьому селі. Також на озерах Кавалівки живуть чорні лебеді які зараз в дикій природі зустрічаються не усюди. Й це теж може привабити еко туристів до цього села.

Таким чином, виникає альтернатива: робити акцент на іноземного споживача чи відновлювати внутрішній туристичний процес. Так чи інакше, в обох випадках вкрай необхідно негайне зміна вітчизняного ринку туристичних послуг згідно з міжнародними вимогами. Ясна річ, що така постановка питання досить умовна, проте на рівні смислового обґрунтування програм на найближче майбутнє експерти радять віддавати перевагу другому варіанту. Це не означає ігнорувати міжнародної туризм, але особливу увагу варто акцентувати на тому, щоб розвиватися за рахунок власних споживачів, а вже потім, маючи відповідну базу, прагнути вдосконалити досягнення на світовому рівні. Розвиток туризму в Україні особливо важливо, оскільки саме завдяки цій сфері можна поліпшити соціально-економічну ситуацію в країні. З огляду на це, держава повинна сприяти міжнародному співробітництву і

створенню економічних і організаційно-правових основ становлення туризму як прибуткової галузі економіки України.

Розвиток туристичної індустрії регіону має опиратися на нові механізми господарювання, ефективні організаційно-управлінські структури, економічну свободу виробників турпродукту, що в умовах вільної конкуренції забезпечить насичення ринку високоякісними послугами та сприятиме соціально-економічному розвитку району. Комплексне управління реалізацією концептуальних заходів здійснюватиме управління культури КиєвоСвятошинської РДА, що має визначати тактику практичних дій у рамках Концепції й нести відповідальність за її виконання. Однак, це абсолютно не виключає функціонування акціонерних товариств, асоціацій, фірм, що будучи учасниками туристичного процесу, діють у межах своїх прав і можливостей. Основними джерелами фінансування концептуальних заходів мають стати: - кошти районного та місцевих бюджетів, що виділяються на розвиток туризму; - кошти туристичних підприємств і організацій, й на умовах пайової участі; - кредитні ресурси; - інвестиції; - кошти грантів, що надають міжнародні організації; - інші джерела фінансування. У цілому реалізація пріоритетів Концепції розвитку туризму до 2020 р. дозволить оптимізувати туристичну діяльність у Києво-Святошинському районі, посилити взаємозв'язок туризму з іншими пріоритетними сферами соціально-економічного та культурного розвитку регіону. Одне із ключових питань, яке необхідно вирішити в найближчий час, - питання оптимізації взаємодії туризму і культури як на рівні центральних органів влади, так і на місцях. Культурна спадщина, музеї, театри в більшості країн світу є винятково важливим фактором залучення туристів, генерації міжнародних і локальних туристичних потоків. І в результаті цього, свого клієнта отримують транспорт і громадське харчування, готелі, місцева промисловість та ін.

Координація стратегічного розвитку культурної сфери і туризму на місцях повинна привести до більш тісної співпраці місцевої влади і

реального бізнесу у вирішенні конкретних завдань по збереженню культурної спадщини, впровадження в практику діяльності музеїв, національних заповідників передової менеджерської практики, орієнтації для роботи в ринкових вимірах і координації діяльності з суб'єктами туристичної індустрії.

Від реалізації заходів Програми розвитку туризму в Києво-Святошинському районі до 2020 року очікуються відповідні соціально-економічні результати: - створення конкурентоспроможного на українському ринку туристичного продукту, здатного максимально задовольнити потреби населення в активному і повноцінному відпочинку, зміцненні здоров'я, залученні до культурних цінностей, розширенні світогляду і контактів населення, забезпечення на цій основі комплексного розвитку регіону та його соціально-економічних інтересів при збереженні екологічної рівноваги та раціональному використанні культурної і природної спадщини; - підвищення ролі туризму у формуванні економічних показників населених пунктів, у тому числі за рахунок збільшення кількості робочих місць, податкових надходжень у районний та місцеві бюджети. Соціальна ефективність Програми спрямована на забезпечення зайнятості населення шляхом збільшення кількості робочих місць

Висновки до розділу 3

Формування туристичного образу Київської області має велике значення у контексті збереження самобутності та етнічної ідентичності території. Тому важливо виділяти домінанти культурно-історичних та природно-соціальних особливостей певної території.

Враховуючи їх, туристичний потенціал Київська область відкриває нові можливості для встановлення співпраці між представниками органів державної влади, туристичним бізнесом та громадськістю. У цьому процесі важливо виділити особливі якісні характеристики туристичного бренда

держави як сукупність додаткових брендів, а саме: бренди туристичних дестинацій, бренди засобів розміщення, бренди товарів туристичного призначення, бренди сувенірів, які працюють на єдиний цілісний бренд держави. Однак варто розрізняти туристичний бренд та туристичний брендинг, які є складовими загального процесу формування, позиціонування та просування туристичного продукту й виходу його на вищий рівень промоції.

Просування сталого туризму Київської області як національного туристичного продукту на внутрішній ринок та поза його межами є важливою задачею для розвитку Київської області.

Туристичний потенціал сталого розвитку потрібно вдосконалювати завдяки розробці нового туристичного продукту який уде відповідати всім ознакам сталості. Сталості можна добитися завдяки розробці нових турів, приклад якого я зобразив в трет'му розділі. В цьому турі знаходяться як місця історичного значення як історичні будівлі в Білій Церкві й село Ковалівка. В яких є багато унікальних місць які мають велику історичну цінність. Село Ковалівка яке само по собі є унікальним місцем так як являє собою за розвитком європейське село й дуже гарно підходить для іноземних туристів які які любляють сільський туризм та екотуризм. Так як на озері цього села живуть дикі чорні лебеді й багато інших птахів.

«Бананова роща» та «Страусина ферма» добре підходять теж до екотуризму та продукцію яку вони виробляють є унікальною й її можна використовувати можна використовувати в бальнеологічних цілях. Внутрішній туризм завдяки таким місцям також може розвиватися дуже добре так як для пересічних українців такі екомісця теж маловідомі та іноземні туристи які приїжджають до Київської області також не завжди мають в своїх країнах такий ресурс

Враховуючи, що така стратегічна місія для нашої держави є необхідною, перспективною і відповідальною, інтерес до неї почав значно зростати з боку громадськості. На думку одного з провідних спеціалістів

туризму Роберта А. Браймера, "у теперішній час найбільш гальмівним фактором у розвитку туризму на суспільному рівні є відсутність уваги та підтримки з боку політиків та громадської влади. Коли на туризм не зважають, його доходи не визначені, відсутнє ретельне планування та, як наслідок, відсутній і розвиток. Як тільки буде глибока зацікавленість на законодавчому рівні, поєднання зусиль для піднесення статусу індустрії туризму на більш високий рівень не тільки у вигляді декларацій, а й конкретних заходів щодо встановлення та підтримки економічних зв'язків, почне ефективно діяти маркетинг у сфері туризму, відтоді можна розраховувати на видимі результати".

Одне із ключових питань, яке необхідно вирішити в найближчий час, - питання оптимізації взаємодії сталого туризму і культури як на рівні центральних органів влади, так і на місцях. Культурна спадщина, музеї, театри в більшості країн світу є винятково важливим фактором залучення туристів, генерації міжнародних і локальних туристичних потоків. І в результаті цього, свого клієнта отримують транспорт і громадське харчування, готелі, місцева промисловість та ін.

Координація стратегічного розвитку культурної сфери і сталого туризму на місцях повинна привести до більш тісної співпраці місцевої влади і реального бізнесу у вирішенні конкретних завдань по збереженню культурної спадщини, впровадження в практику діяльності музеїв, національних заповідників передової менеджерської практики, орієнтації для роботи в ринкових вимірах і координації діяльності з суб'єктами туристичної індустрії.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Сталий розвиток туристичних послуг в Київській області не завжди здатен задовольнити потреби туристів та економічні інтереси туристичного регіону, й забезпечити збереження та відновлення екологічного стану навколишнього середовища, схоронності культур-ної та національної самобутності населення регіону.

Сталий розвиток туризму в Київському регіоні визначається факторами зовнішнього (екологічна політика, тенденції функціонування ринку рекреаційно-туристичних послуг, державна політика соціально-економічного розвитку, інвестиційна, інноваційна, фінансова політика) та внутрішнього впливу (стратегія розвитку туризму в регіонах, природно-ресурсний потенціал, галузеві та територіальні структури господарського комплексу території), які варто враховувати під час розроблення концепції сталого розвитку туризму в регіоні.

Перспективами подальших досліджень сталого туризму Київської області є розроблення та визначення конкретних шляхів реалізації концепції сталого розвитку туризму. Корегування та регулювання програмних заходів у разі неефективності туристичного брендингу дестинацій. Застосування запропонованої методики дасть змогу оцінити ефективність здійснення маркетингових заходів, у тому числі, брендингу туристичних дестинацій та покращити туристичну діяльність.

Досліджено, що згідно оцінки привабливості туристичних дестинацій, приходимо до висновку, що загальна оцінка сталості Київської облати коливається від 3,5 до 4 балів, і загалом це не високі показники. Високі оцінки отримали природно-рекреаційні ресурси з високим рівнем атрактивності. Це – архітектурні, історичні, культурні об'єкти, музеї, а також наявність санаторіїв та курортів на території дестинацій. Низькі показники характерні в основному для категорії інфраструктури – готельної, транспортної, ресторанної, якості доріг; А також – недостатнім рівнем

сервісу. Проблема викликана, можливо, низьким рівнем комерціалізації, але може бути вирішена за допомогою залучення інвесторів, значних капіталовкладень, реконструкції тощо.

В цілому, в Київській області досить непогано функціонують міжнародні та державні транспортні шляхи. Проте, головною проблемою транспортної інфраструктури DESTИНАЦІЙ Київської області залишається дорожнє покриття та погана якість доріг. Крім цього, необхідно виділити слабке функціонування вказівників та ознакувань на дорогах DESTИНАЦІЙ, котре є лише в великих містах, та відсутнє або в поганому стані – в селах.

Просування сталого туризму Київської області як національного туристичного продукту на внутрішній ринок та поза його межами є важливою задачею для розвитку Київської області.

Туристичний потенціал сталого розвитку потрібно вдосконалювати завдяки розробці нового туристичного продукту який буде відповідати всім ознакам сталості. Сталості можна добитися завдяки розробці нових турів, приклад якого є в третьому розділі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, N 31, ст. 241 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>
2. Антоненко І. Я., Мельник І. Л. Сучасні чинники формування продуктової стратегії туристичного підприємства / І. Я. Антоненко, І. Л. Мельник // Бізнес Інформ. – 2016. – № 5. – С. 202–206.
3. Баумгартен Л. В. Управление качеством в туризме / Л. В. Баумгартен. – М. : Академия, 2010. – 304 с.
4. Бойчук І. В. Напрями реалізації маркетингових функцій підприємства через застосування Інтернету / І. В. Бойчук // Вісник Хмельницького національного університету: збірн. наук. праць. – Хмельницьк: Вид-во ХНУ, 2009. – Вип. 5. – С. 34-38. – (Економічні науки).
5. В'їзний туризм : навчальний посібник / Авторський колектив: Коваль П.Ф., Алешугіна Н.О., Андрєєва Г.П., Зеленська О.О., Григор'єва Т.В., Пархоменко О.Г., Дудко В.Б., Михайловський М.О., Бондар С.І. – Ніжин, Видавництво Лук'яненко В.В., 2010. – 304 с.
6. Власова Н. Інноваційна діяльність в туристичному бізнесі / Н. Власова, В. Смирнова, Н. Семененко // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – № 176. – С. 113–114.
7. Галух Г. А. Регіональний туристичний маркетинг: теоретико – еволюційний аспект / Г. А. Галух // Геополітика та екогеодинаміка регіонів / Сімферополь: Тавр. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського. – 2012. – С. 26-28.
8. Давидова О. Особливості застосування інновацій у розвиток туристичної галузі України / О. Давидова // Економіка. – 2015. – № 7 (172). – С. 65-69.
9. Зікеєва С. Туристична галузь України в період євроінтеграції : соціально-економічний аспект / С. Зікеєва // Економіка і менеджмент культури. – 2013. – № 1. – С. 74–82.
10. Кіптенко В. К. Менеджмент туризму : підруч. / В. К. Кіптенко. – К. :

Знання, 2010. – 502 с.

11. Корженко К. Основні стратегічні перспективи розвитку національного туризму в Україні в умовах соціально-економічної нестабільності / К. Корженко // Сталій розвиток економіки. Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2015. – № 1 [26]. – С. 14–21.

12. Криховецький І. Туристична індустрія України : стан, проблеми та перспективи розвитку / І. Криховецький // Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права ім. Короля Данила Галицького. – 2011. – № 3. – С. 158–166.

13. Музиченко-Козловська О. В. Територіальний маркетинг як чинник формування туристичної привабливості регіону / О. В. Музиченко-Козловська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2007. – № 594. – С. 123-128.

14. Назарова О. Ю. Статистичне дослідження ринку туристичних послуг / О. Ю. Назарова // «Молодий вчений». – № 7 (34). – липень, 2016 р. – С. 105-108.

15. Оливко О. Оцінка якості комплексного туристичного продукту / О. Оливко // ВІСНИК КНТЕУ. – 2015. – № 2. – С. 58-63.

16. Самонова Т. Б. Інтегровані маркетингові комунікації в галузі туризму: теорія та методика формування / Т. Б. Самонова // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том. 13. – С. 114-120.

17. Солов'янчик А. В. Стратегічний аналіз розвитку ринку туристичних послуг в Україні / А. В. Солов'янчик // Стратегія економічного розвитку України : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана ; редкол.: В. А. Верба (голов. ред.) [та ін.]. – Київ : КНЕУ, 2016. – Вип. 38. – С. 127–138.

18. Страшинська Л. В., Самонова Т. Б. Методика комплексної оцінки ефективності інтегрованих маркетингових комунікацій туристичних

підприємств [Електронний ресурс] / Л. В. Страшинська, Т. Б. Самонова. – :
<http://enuftir.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9866/1/ST10.pdf>

19. Сучасні тенденції розвитку та вдосконалення туристської діяльності в Україні в контексті концептуальних положень Глобального етичного кодексу туризму : матеріали XII аспірантських читань. – К. : КУТЕП, 2013. – 310 с.

20. Тарасюк Г. М. Розвиток вітчизняного туризму в контексті світових туристичних тенденцій / Г. М. Тарасюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Випуск 7. – частина 3. – С. 127-131.

21. Чайка-Петегірич Л.Б. Туристична галузь України : від реалій до перспектив / Л.Б. Чайка-Петегірич // ІНФРАСТРУКТУРА РИНКУ. – 2017. – Випуск 7. – С. 88-92.

22. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

23. Трофимов Е.Н., Мошняга Е.В., Сеселкин А.И. и др. Основы туризма

24. Новиков В. С. Характерные черты туризма XXI века - устойчивое и инновационное развитие

25. Петрасов И. В. Экономико-географические предпосылки устойчивого развития в странах мира 5. Leiper N. The framework of tourism / N. Leiper //

Annals of Tourism Research № 6. – Р. 6. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т.І. Ткаченко. – К.: КНТЕУ

26. Головчан А.І. Теоретико-методологічні підходи до визначення сутності туристичних дестинацій та управління ними / А.І. Головчан // Торгівля і ринок України: темат. зб. наук. пр. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2009. – Вип. 27.

27. Головчан А.І. Дослідження ефективності сучасної системи туристичних дестинацій в Україні / А.І. Головчан // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна (економічна серія): зб. наук. пр. – Харків: ХНУ, 2010.

28. Програма збереження історико-культурної спадщини і створення загальнодержавного цілорічного курортно-рекреаційного і туристичного

центру “Святогір’я” на 2008–2010 роки.

29. Butler R.W. The concept of a tourist area resort cycle of evolution: Implications for management of resources / R. W. Butler // Canadian Geographer.

30. Головчан А.І. Комплексна модель розвитку туристичної дестинації як основа механізму оптимізації її діяльності / А.І. Головчан // Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, сталий економічне зростання: збірник праць X Міжнародної наукової конференції студентів та молодих вчених.

31. Головчан Т. І. Теоретико-методологічні підходи до визначення сутності туристичних дестинацій та управління ними / Т. І. Головчан // Збірник наукових праць “Торгівля і ринок України”. – 2009.

32. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу.

33. Трофимов Е.Н., Мошняга Е.В., Сеселкин А.И. и др. Основы туризма.

34. Новиков В. С. Характерные черты туризма XXI века - устойчивое и инновационное развитие.

35. Головчан А.І. Дослідження ефективності сучасної системи туристичних дестинацій в Україні / А.І. Головчан // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна (економічна серія): зб. наук. пр. – Харків: ХНУ, 2010.

36. Програма збереження історико-культурної спадщини і створення загальнодержавного цілорічного курортно-рекреаційного і туристичного центру “Святогір’я” на 2008–2010 роки.

37. Головчан А.І. Комплексна модель розвитку туристичної дестинації як основа механізму оптимізації її діяльності / А.І. Головчан // Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, сталий економічне зростання: збірник праць X Міжнародної наукової конференції студентів та молодих вчених.

38. Головчан Т. І. Теоретико-методологічні підходи до визначення сутності туристичних дестинацій та управління ними / Т. І. Головчан // Збірник

наукових праць “Торгівля і ринок України”. – 2009.

39. Екологічна безпека збалансованого ресурсокористування в Карпатському регіоні: наукова монографія / за ред. О. М. Адаменка, Я. О. Адаменка; [О. М. Адаменко, Я. О. Адаменко, Л. М. Архипова та ін.] – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2013. – 368 с.

40. Герасименко В.Г. Концепція сталого розвитку туризму: етапи становлення і сучасний зміст / Зб.наук.праць “Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи”. - Випуск 1. - Київ: Тонар, 2007. - с. 17-23.

41. Направления обеспечения устойчивого развития предприятий туристической отрасли / Экономика и управление. - №4-5. - 2007. - Симферополь: НАПКС, 2007. - С.38-42.

42. Дядечко Л.П. Экономика предприятий туристического бизнеса. . 172с.

43. Бабарицька В. К. Туристична діяльність кінця ХХ – початку ХХІ ст. і концепція сталого розвитку // Україна: географічні проблеми сталого розвитку: Зб. наук. праць. – К.: Обрії, С. 103-104

44. Блага М. М. Эколого-рекреационная эффективность природопользования: основные факторы // Україна: географічні проблеми сталого розвитку: Зб. наук. праць. – К.: Обрії. - .С. 185-187.

45. Гальчинський А. С., Геєць В. М. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки). Шляхи Європейської інтеграції. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 406 с.

46. Иванух Р., Жученко В. Стратегические проблемы развития рекреационно-туристического комплекса Украины // Економіка України. – 1998. – № 1. – С. 65-70.

47. Олійник Я. Б., Шищенко П. Г., Любіцева О. О. та ін. Стратегія сталого розвитку туризму в Україні: географічний підхід // Географія в інформаційному суспільстві: Зб. наук. праць. – К.: Обрії, 2008. – Т. 1. – С. 191-199.

48. Ревин С. Ф., Шадрин Н. В. Переход к устойчивому развитию туризма: проблемы и специалисты для их решения. // Культура народов

Причерноморья. – 2000. – № 12. – С. 66-67.

49. Смаль В. В., Смаль І. В. Туризм і сталий розвиток // Вісник ЛНУ, Серія Географічна. – 2005. – Вип. 32. – С. 163-173.

50. Стеченко Д. М. Передумови і напрямки формування туристичного ринку України // Туризм: теорія і практика. – 2005. – № 1. – С. 5-11.

51. Overbooked: The Exploding Business of Travel and Tourism Becker (Simon & Schuster, 2013)

52. International Cases in Sustainable Travel & Tourism Edited by Dagmar Lund-Durlacher, Department Head, Dean, Department of Tourism and Hospitality Management of MODUL University in Vienna (Austria) and Pierre Benckendorff, Senior Lecturer at the School of Tourism, The University of Queensland (Australia). (Goodfellow Publishers, 2013)

53. Green Growth and Travelism: Letters from Leaders Edited by Geoffrey Lipman, Terry DeLacy, Shaun Vorster, Rebecca Hawkins, and Min Jiang (Goodfellow Publishers, 2012)

54. Taking Responsibility for Tourism Harold Goodwin, 2011 (Goodfellow Publishers)

55. Sustainable Tourism in Island Destinations Sonya Graci and Rachel Dodds (2010, Earthscan/Routledge)

56. Інтернет ресурс [<http://ostrich.com.ua/>]

57. Інтернет ресурс [<http://7chudes.in.ua/nominaciyi/bila-tserkva-kyjivska-obl/>]

58. Інтернет ресурс [<http://dyvakrainy.com/banany-exursion/>]

59. Інтернет ресурс [<http://lifeistravel.com.ua/blog/item/928-kovalevka>]

60. Наказ 30.06.2017 N 958 Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року в 2017 році [<http://consultant.parus.ua/?doc=0AOPW87D70>]

ДОДАТКИ